

Ampt Epe

Historische vereniging voor
Emst—Epe—Oene—Vaassen

Nummer 154
www.ampt-epe.nl

Ampt Epe

Nr. 154 – december 2005

Redactie: D. Hamer, L. van den Bremen-Jonker,
W.J. van 't Einde, H. Tijman-Logtenberg
Redactieadres: D. Hamer, Jagtlustweg 9, 8162 NJ Epe
redactie@ampt-epe.nl

Het blad verschijnt vijf keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'.
De vereniging stelt zich onder meer tot doel het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van Emst, Epe, Oene en Vaassen

Postadres Ampt Epe: Postbus 114, 8170 AC Vaassen

Bestuur:

Voorzitter:	E. de Jonge, tel. (0578) 66 22 08 voorzitter@ampt-epe.nl
Secretaris:	H. Stakenburg, tel. (0578) 64 19 12; secretaris@ampt-epe.nl
Penningmeester:	M.L. Endendijk, tel. (0578) 61 30 78 penningmeester@ampt-epe.nl
Leden:	D. Hamer, W.J. van 't Einde, H. Kloezeman, C. Schut, A. Westerink

Lidmaatschap: 11,50 euro per jaar
Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester 'Ampt Epe'
I.S.S.N.-nr. 1383-2026

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van 'Ampt Epe'.

Bij de voorplaat: Hervormde kerk te Oene

Een terug- en een vooruitblik

Van de voorzitter

De wandeling over De Dellen werd, dankzij ons medelid Lodewijk Rondeboom, een geslaagd evenement. Een veertigtal mensen genoot - mede dankzij schitterend weer - van de cultuurhistorische toelichting die daarbij werd gegeven. Een herhaling waard!
Via de media bent u op de hoogte gesteld van de protesten tegen de hoogbouw achter 't Hemeltje in Epe. Het Erfgoedplatform is een van de zeven die protest aantekenden en op de bres staan voor het rijksmonument. Het woord is nu aan de politiek: wil zij kaalslag of behoud van cultuurhistorische waarden in onze gemeente?
In november hielden we onze jaarvergadering waarin, naast de bekende agendapunten, werd stilgestaan bij de toekomst. Zo zal Ampt Epe in 2006 vijf keer verschijnen en staan er verschillende evenementen gepland. We zoeken daarbij nog steeds hulp, maar gelukkig hebben zich de eerste vrijwilligers gemeld. De lezing van Dr. Martien Franken bracht een stukje vergeten geschiedenis aan het licht over wijlen koningin Wilhelmina. We proberen de spreker te overtuigen zijn lezing aan te bieden voor opname in ons blad!
De eerstvolgende lezing is gepland in februari 2006. Dan zal Dr. Ab Sulman ons verhalen over 'Bevindelijkheid op de Veluwe'. In het verleden heeft wijlen de heer Van der Wal juist aangetoond dat Epe vrijzinnig was en ik ben dus benieuwd wat de spreker ons te vertellen heeft over het ontstaan van een fenomeen dat altijd in verband wordt gebracht met onze streken.

Ik wens u allen prettige feestdagen, een goed begin en hoop velen van u volgend jaar weer te ontmoeten bij een van onze evenementen.

Evert de Jonge, voorzitter@ampt-epe.nl

Mededelingen

Emst uut de olde deuze
Wie dit boek nog zoekt, kan in ieder geval ook terecht in de winkel van verfhandel Huis in 't Veld te Emst.

Bezoek Heimatverein Epe (Duitsland)
Zaterdag 17 september jl. werd door een 50-tal leden van de Heimatverein Epe (onder Gronau, net over de grens) een bezoek gebracht aan Epe.
Na een korte samenvatting van de geschiedenis van Epe -door uw voorzitter- werd de verdere dag verzorgd door mevr. E. Tetterode Ravesteijn, conservatrice van het Veluws Streekmuseum. Het gezelschap bezocht het museum Hagedoorns Plaatse, toerde door de gemeente en kreeg een rondleiding door de Cannenburgh. De Heimatverein heeft circa 800 leden en is qua samenstelling te vergelijken met het Erfgoedplatform. De voorzitter, de heer M. Töns, uitte de wens volgend jaar een delegatie uit Epe te mogen ontvangen. Wij houden u op de hoogte.

Op de bres voor monumenten
Het Erfgoedplatform heeft protest aangetekend tegen de plannen om, pal achter rijksmonument 't Hemeltje in Epe, een kolossaal gebouw neer te zetten. Zij beseft dat ondernemers ruimte zoeken en nodig hebben, maar in dit geval is het de verkeerde plek. Er zijn alternatieven genoeg, vinden de leden van het platform.
Tevens heeft het platform gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot inspraak in de Cultuurnota gemeente Epe, 2006-2009. Er is op aangedrongen om tot een volledige inventarisatie van alle monumenten en landschaps- en gezichtsbepalende elementen te komen. (Wat dat betreft, loopt de gemeente erg achter bij omliggende gemeenten waar dit allang gebeurd is).
Verder heeft het platform instemmend gereageerd op de voornemens rond het gemeentearchief (naar een volwaardig streek-archief) en de plannen voor uitbreiding van museum

Hagedoorns Plaatse.

Cursussen Landschapsbeheer Gelderland
Deze instelling verzorgt diverse cursussen, onder andere over de ontstaansgeschiedenis van het Nederlandse landschap (2 avonden/1 zaterdag in april 2006). Voor info: 026-353 7444 of info@landschapsbeheergelderland.nl)

Verplaatsing ledenvergadering
In het verleden werd, conform de statuten, de ledenvergadering altijd in het voorjaar gehouden. Op een of andere wijze is het ooit verplaatst naar het najaar. Op de vergadering worden dan de activiteiten van het voorafgaande jaar behandeld, terwijl de eerste daden dan al weer bijna twee jaar oud zijn.
Het bestuur heeft gemeend dat dit niet de juiste gang van zaken is en wil ingaande 2006 de ledenvergadering weer in het voorjaar houden. Echter, de eerste keer zal dat plaatsvinden kort na de najaarsvergadering (november 2005); daarom wordt het een korte bijeenkomst. Wel is de vergadering van belang, want voor het eerst na jaren willen we voorstellen de contributie -ingaande 2007- te verhogen. De reden voor dit voorstel is gelegen in positieve zaken, want het blad is dubbel zo dik geworden met meer illustraties (en in kleur!) dan voorheen. Bovendien is het aantal evenementen van één naar vier per jaar gegroeid. Het nadelige effect van onze inspanningen is dat we in 2005, en naar verwachting ook in 2006, verlies lijden.

Herdenking Elisabeth Post
Helaas hebben de organisatoren van dit evenement (19 november 2005) *Ampt Epe* te laat geïnformeerd, waardoor wij in het laatste nummer u niet op de hoogte hebben kunnen stellen van de herdenking. (Er waren tevens interessante lezingen). Gelukkig hebben we via de mail nog wel een deel van de leden kunnen informeren.
N.B.: Overigens wie ook via de mail op de hoogte wil blijven van de laatste nieuwtjes, kan dat opgeven via: wim@vanteinde.nl

Agenda

21 februari 2006
Winterlezing: Ab Sulman spreekt over 'Bevindelijkheid op de Veluwe' in de Eper Gemeentewoning, Epe, aanvang 20.00 uur.

6 april 2006
Ledenjaarvergadering, zaal Dorpszicht, Oene, aanvang 20.00 uur, met na de pauze een lezing. (Details volgen in het komende nummer van *Ampt Epe*).
N.B.: Onderwerp vergadering: verslag laatste maanden 2005, contributieverhoging ingaande 1 januari 2007.

Eind mei 2006
Excursie (details volgen).

Begin oktober 2006
Lezing in Oene met als thema Waterschapsgeschiedenis Veluwe, met aansluitend een *eenmalige* excursie naar het gemaal 'De Veluwe', waar tekst en uitleg wordt gegeven over de specifieke waterafvoer in onze streken. Dit zal plaatsvinden op een zaterdagmiddag (details volgen).

Medio november 2006
Diavertoning in Emst o.l.v. Henk Kloezeman.

Het Koningshuis en onze gemeente -1-

*Uit:
Nieuwsch- en
Advertentie-
blad (NAB),
17 juli 1907*

*VAASSEN. In de groote kei welke uit den Hertenkamp naar de „Dobbelgelle" is overgebracht, is het volgende gedichtje gebeiteld met bovenschrift: „Stadhouderskuil".

Een ruige kuil in kale hei
En dan zoo'n naam vol glorie,
Ja maar die naam roemt niet de plek,
't Is room in haar historie.

Dr. E. Laurillard.

H. M. de Koningin, die gisteren, Maandag, het terrein der onderzoekingen wederom bezocht, onthulde dezen gedenksteen.

Jacob van Dalhuyzen en het offerblok in de kerk van Oene

Ineke Brouwer

Aan het begin van de Kloosterallee (links) in Oene staat een grote witte boerderij, op de plek waar in de 15e eeuw het Klooster Nazareth stond, gesticht door aanhangers van Geert Groote.
Met de geschiedenis van de Oener kerk is nauw verbonden de geschiedenis van het klooster Nazareth en het latere landhuis/

Boerderij 't Klooster te Oene

boerderij 't Klooster en zijn latere bewoners. Alleen de zeven rouwborden in de consistorie van de kerk in Oene herinneren nog aan dit, in het begin van de 17e eeuw afgebroken, klooster.

Wapenschild

Er moeten aan de Kloosterallee diverse gebouwen hebben gestaan, die na de reformatie verkocht zijn aan de schout van Epe. Hij richtte er een brouwerij op. Later werd er aan de Kloosterallee een landhuis gebouwd waar de dijkschrijver van de Veluwe, Jacob van Dalhuyzen, zich vestigde. Jacob van Dalhuyzen trouwde op 26 juni 1797 te Terwolde (Voorst) met Anna Dompselaar (of Dompseler). Op het offerblok in de kerk in Oene staat de naam Jacob Dalhuyzen vermeld, gedateerd 1797.

Wandbord

Anna Dompselaar werd geboren in Terwolde en stamde uit een landadelijk geslacht. Zij was de weduwe van Roelof Riphagen. Helaas bleef het huwelijk met Jacob kinderloos. Anna overleed op 3 februari 1823 te Oene.

Jacob hertrouwde op 21 januari 1824 te Terwolde (Voorst) met Frederice Dibbetz; uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren. Ook de ouders van Frederice behoorden tot de landadel, die in die periode, samen met de kerk, veel invloed en bezittingen hadden.

In maart 1855 schonk Jacob van Dalhuyzen het door de synode aanbevolen ambtsgewaad aan de predikant, nadat in de vergadering van 10 februari 1855 van kerkvoogden en notabelen was verworpen deze aanschaf uit de kerkelijke fondsen aan te bieden.

Bovenstaande gegevens heb ik mede verzameld ten behoeve van mijn stamboomonderzoek naar de familienaam Dalhui(y)s (z)en. Ik houd mij aanbevolen voor opmerkingen of aanvullende informatie met betrekking tot dit artikeltje. Ook over de betekenis en het ontstaan van de familienaam Dalhui(y)s(z)en ontvang ik graag gegevens.

Draagt u als lezer de naam Dalhui(y)s(z) en en denkt u mij te kunnen helpen, neem dan even contact met mij op.

Ineke Brouwer
J.A. te Nuijlstraat 17
8181 DX Heerde
tel. 0578-691624
mailadres: ineke.brouwer@hetnet.nl

Offerblok in de kerk van Oene

Generatie 1

1. Jan Taback
Geboren ca 1635 te Terwolde (Voorst), overleden -
Kinderen:
2A1 1. **Jan Jansen Taback (nageslacht Dalhuisen)**
2A2 2. **Willem Janssen Taback**

Generatie II

2A1 Jan Jansen "Tabak" Dalhuisen
Geboren ca 1662 te Terwolde (Voorst); overleden —
Nageslacht heet Dalhuisen

1e huwelijk: 07-08-1687 te Oene met **Geesken Henrix,** geboren te Diepenheim
Kinderen:
3A1
1. Geessien Jansen Tabak/Dalhuisen, gedoopt (n.g.): 17-06-1688 te Oene
2. Henric Jansen Tabak, gedoopt (n.g.): 24-11-1689 te Oene
3. Maritien Jansen Tabak, gedoopt (n.g.): 22-07-1691 te Oene
4. Fenneken Jansen Tabak, gedoopt (n.g.) 22-01-1693

te Oene

2e huwelijk: 06-05-1694 te Oene met **Trijntien Derx**, geboren te Olst

Kinderen (allen gedoopt te Oene):

5. Janna Jansen Tabak, gedoopt (n.g.) 14-04-1695
6. Jan Jansen Tabak, gedoopt (n.g.) 22-11-1696
7. Hendrina Jansen Tabak, gedoopt (n.g.) 28-08-1698

3A2 8. Hendrina Jansen Tabak/van Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 21-01-1700

3A3 9. Derk Jansen Tabak Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 19-03-1702

2A2 Willem Janssen Taback (Toebak). Geboren ca 1670 te Terwolde (Voorst), overleden —.

1e huwelijk: 08-01-1694 te Vaassen met **Anna Aerens**

Kinderen:

1. Johannes Jan Willems Taback, gedoopt 27-01-1695 te Vaassen
2. Freric Willems Taback, geboren ca 1699 te Vaassen

2e huwelijk: december 1703 te Vaassen met **Joanna Jans**

Kinderen:

3. Jannes Willem Taback, gedoopt 28-04-1709 te Vaassen
4. Maria Willems Taback, gedoopt 20-04-1713 te Vaassen

Bovenkant offerblok "Jacob Dalhuyzen, 1797"

Generatie III

3A1 Geessien Dalhuisen

Gedoopt (n.g.) 17-06-1688 te Oene, overleden —.
Vader: Jan Jansen Tabak / Dalhuisen, moeder Geesken Henrix
Getrouwd met **Andries Wijghman**

Kinderen (allen gedoopt te Oene):

1. Andries Wichmans, gedoopt 16-10-1712

2. Geessien Wichmans, gedoopt 14-10-1714, overleden —. Getrouwd ca 1731 te Oene met Peter Hendriks, geboren ca 1699 te Oene, overleden —. Vader: —, moeder: —.

   Kinderen (allen gedoopt te Oene):

   1. *Marie Peters Hendriks, gedoopt 12-10-1732*
   2. *Marie Peters Hendriks, gedoopt 28-02-1734*
   3. *Kunne Peters Hendriks, gedoopt 21-10-1736*
3. Jacob Wichmans, gedoopt 06-07-1716
4. Janna Marie Wichmans, gedoopt 18-09-1718
5. Marie Wichmans, gedoopt 27-10-1720
6. Jacob Wichmans, gedoopt 17-04-1724
7. Hendrikes Wichmans, gedoopt 07-04-1730

3A2 Hendrina Dalhuisen

Gedoopt (n.g.) 21-01-1700 te Oene, overleden —
Vader: Jan Jansen Taback/Dalhuisen, moeder: Trijntien Derks
Getrouwd met **Pieter Denneboom**

Kinderen (allen gedoopt te Heerde):

1. Catharina Denneboom, gedoopt 14-12-1727
2. Alard Denneboom, gedoopt 14-08-1729
3. Jan Denneboom, gedoopt 09-08-1733
4. Aaltje Denneboom, gedoopt 16-08-1733
5. Suzanne Elisabeth Denneboom, gedoopt 22-04-1736
6. Henricus Denneboom, gedoopt 04-04-1738
7. Suzanna Denneboom, gedoopt 07-02-1740
8. Elisabeth Denneboom, gedoopt 07-02-1740
9. Derk Denneboom, gedoopt 30-09-1742

3A3 Derk Jansen Smit/Dalhuisen

Gedoopt (n.g.)19-03-1702 te Oene, overleden ca. 1783
Vader: Jan Jansen Tabak/Dalhuisen, moeder: Trijntien Derks
Beroep: smid. Getrouwd 20-02-1724 met **Hendrika Ariaens van Essen (van de Esschert),** gedoopt 01-03-1696 te Oene, overleden 18-01-1787 te Hattem, bij haar zoon Ariën, onder de naam Smit. Vader: Adriaen Cornelis van Essen, moeder: Jantien Henrix.

Kinderen (allen gedoopt te Oene):

4A1 1. Jan Derks Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 10-12-1724, overleden: voor 24-03-1726 te Oene
4A2 2. Trientjen Derks Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 10-12-1724
4A3 3. Jan Derks Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 24-03-1726, overleden 10-01-1807 te Apeldoorn
4A4 4. Ariën Derks Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 26-12-1727
4A5 5. Hendrik Derks Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 06-11-1729
4A6 6. Aalbert Derks Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 02-12-1731
4A7 **7. Albert Derks Dalhuisen**, gedoopt (n.g.) 14-05-1733
4A8 8. Willem Derks Dalhuisen, gedoopt (n.g.) 26-12-1734

Generatie IV

4A7 Albert Derks Dalhuisen

Gedoopt (n.g.) 14-05-1733 te Oene, overleden 13-03-1826 te Oene. Vader: Derk Jans Smit Dalhuizen, moeder: Hendrika Ariaens van Essen (van de Esschert).

Getrouwd 06-11-1768 te Oene met **Hendrika(je) van Pijkeren,** gedoopt 16-02-1738 te Oene, overleden 11-01-1821 te Epe. Vader: Jacob Henrics van Pijkeren, moeder: Aertjen Gerrits Docter.

Kinderen (allen geboren/gedoopt te Oene):

5A1 1. Hendrina Dalhuisen, gedoopt 01-01-1769, overleden —
5A2 **2. Jacob van Dalhuizen/Dalhuysen**, gedoopt 24-02-1771, overleden 18-06-1864 te Oene
5A3 3. Derk Dalhuisen, geboren 10-12-1772, overleden —
5A4 4. Jan Dalhuisen, geboren 03-09-1775, overleden 19-07-1837 te Oene
5A5 5. Hendrina Dalhuisen, geboren 03-10-1777, overleden —
5A6 6. Hendrik Dalhuisen, geboren 14-09-1780

Generatie V

5A2 Jacob van Dalhuizen/Dalhuyzen, Landhuis/Havezate 't Klooster

Gedoopt 24-02-1771 te Oene, overleden 18-06-1864 te Oene.

Beroep: dijkschrijver (waarschijnlijk secretaris van het polderbestuur van de polder Veluwe). Vader: Albert Derks Dalhuisen, moeder: Hendrika van Pijkeren.

1e huwelijk: 26-06-1797 te Terwolde (Voorst) met **Anna Dompselaar/Dom(p)seler,** gedoopt 30-06-1748 te Oene, overleden 03-02-1823 te Epe, weduwe van Roelof Riphagen. Vader: Gerrit van Dompselaar (Ier), moeder: Hendrika Dibbetz/Debets

2e huwelijk: 21-01-1824 te Terwolde (Voorst) met **Frederice Dibbetz,** geboren 17-05-1796 te Terwolde (Voorst), overleden 25-08-1874 te Oene. Vader: Derk Jan Dibbetz/Debets, moeder: Willemken (Willemina) Beumer

Kinderen:

6A1 1. **Anna Hendrica Wilhelmina Dalhuisen**, geboren 14-08-1825 te Oene, overleden 14-10-1860 te Oene
6A2 2. **Derk Jan Dalhuisen**, geboren 09-01-1828 te Oene, overleden 03-08-1857 te Oene

Generatie VI

6A1 Anna Hendrica Wilhelmina Dalhuisen

Geboren 14-08-1825 te Oene, overleden 13-10-1860 te Oene. Vader: Jacob van Dalhuizen/Dalhuyzen, moeder: Frederi(ka)ce Dibbetz.

Getrouwd: 31-10-1850 te Epe met **Hermannus Johannes van Hengel,** geboren 08-07-1820 te Amsterdam, overleden 25-04-1899 te Oene. Beroep: huisarts te Wijhe. In 1880 verhuisd naar Oene. Vader: Wessel Albertus van Hengel, moeder: Anna Maria Hup.

Kinderen:

1. Anna Maria van Hengel, geboren 14-01-1853 te Wijhe, overleden 13-04-1936 te Hilversum. Getrouwd 15-08-1878 te Epe met Derk de Haan, geboren 09-01-1843 te Groningen, overleden 11-02-1914 te Hilversum, weduwnaar van Auke Nanninga. Vader: Aldert de Haan, moeder: Trientje Nanninga

Kinderen:

1. *Catharina Cornelia de Haan*
2. *Herman Johan de Haan*
3. *Frederik Karel de Haan*

2. Jacob van Hengel, geboren 20-07-1851 te Wijhe, overleden 26-03-1902 te Geel
3. Frederica van Hengel
4. Derk Jan van Hengel
5. Wesselius van Hengel

6A2 Derk Jan Dalhuisen
Geboren 09-01-1828 te Oene, overleden 03-08-1857 te Oene. **Opmerking**: Derk Jan heeft zelfmoord gepleegd door uit het raam te springen. Beroep: secretaris van de polder Veluwe. Niet getrouwd. Vader Jacob van Dalhuizen/Dalhuyzen, moeder Frederi(ka)ce Dibbetz

Muurschildering in de kerk te Oene

Kort verslag ledenjaarvergadering 2005

Wim van 't Einde

De ledenjaarvergadering werd ook dit jaar goed bezocht. De agenda kon snel worden afgewerkt, waarbij onder meer de aftredende voorzitter, Evert de Jonge, met algemene stemmen werd herkozen.
Voor het eerst werd ook het onlangs aangeschafte promotiemateriaal (vlaggen, een banier en verschillende standaards voor folders en tijdschriften) getoond.

De laatste dagen van koningin Wilhelmina
Zoals gewoonlijk werd in het tweede deel van de ledenjaarvergadering een onderwerp aan de orde gesteld.
Deze keer besteedde de bekende historicus dr. Martien Franken aandacht aan de laatste dagen van koningin Wilhelmina. Op een duidelijke manier zette hij de beweegredenen van koningin Wilhelmina uiteen. Ook gaf hij aan dat een goed onderzoek naar de persoon van Wilhelmina ernstig is bemoeilijkt, doordat ze al haar persoonlijke correspondentie in de laatste jaren van haar leven heeft verbrand.

Als kind werd prinses Wilhelmina erg beschermd opgevoed; ze had weinig persoonlijke contacten en werd aan een uitgebreid hofprotocol onderworpen. Ze kon daardoor niet echt kind zijn en werd al vroeg door iedereen als volwassene behandeld.

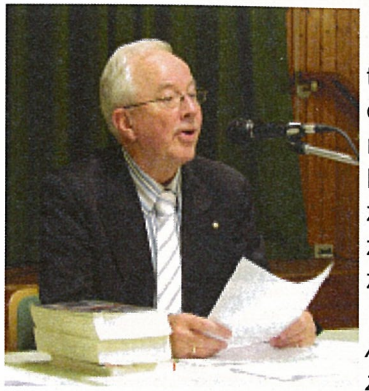
De vooroorlogse jaren van koningin Wilhelmina kenmerkten zich door vele conflicten die ze met de verschillende regeringen had. Ze vond dat ze teveel aan het protocol was gebonden en te weinig invloed had op de gang van zaken.

Wellicht de beste jaren van haar leven waren de jaren 1940 – 1945. Haar nieuwe omgeving in Engeland bood haar, ondanks het gevaar, veel meer ruimte. Ze kreeg de mogelijkheid om haar regering meer op haar eigen manier te doen; ze kon haar volk regelmatig spreken en ontving veel Engelandvaarders. Ze vormde zich zo een ander beeld van haar onderdanen. Ondanks deze zware jaren, of wellicht juist daardoor, kon ze uitgroeien tot moeder des vaderlands.

Na de oorlog wilde ze een heel andere regering opzetten. In haar beeld moest de verzuiling worden afgeschaft en moest er een regering van oud-verzetsstrijders worden gevormd. De partijen vernieuwden zich weliswaar, maar van een drastische omslag was geen sprake.

In het voorjaar van 1948 was het voor haar voldoende. De zware jaren hadden haar zodanig gesloopt dat prinses Juliana een tijdje als regentesse moest optreden. Koningin Wilhelmina wilde afstand doen van de troon. Pas na zware aandrang van de regering en haar familie besloot ze de vijftig jaren vol te maken en pas daarna afscheid te nemen.

De jaren daarna kon ze, zonder het juk van het protocol en het koninginneschap, haar bezigheden meer vorm geven. Haar diep religieuze gevoelens kon ze verder uitwerken en daaraan vorm geven. Vanuit de visie dat jongeren de toekomst hadden en de maatschappij konden veranderen, nodigde ze deze jongeren dan ook massaal uit om met hen te spreken. Ze benadrukte ook hen dat ze vond dat het geloof oecumenisch moest zijn. Of het rooms-katholieke geloof daarin een plaats had, is niet duidelijk. Wel is duidelijk dat ze ermee worstelde. Zo beantwoordde ze een brief van de paus aan haar niet, eenvoudigweg omdat ze niet wist hoe ze hem moest terugschrijven. Ze ging echter niet zover dat ze leken uitnodigde bij haar langs

te komen, wellicht ook om de hiërarchisch geleide rooms-katholieke kerk niet voor de schenen te schoppen.
Dr. Franken liet in zijn toespraak een zeer persoonlijke, bevlogen en religieuze kant van de moeder des vaderlands zien.

Aan dr. Franken is gevraagd of we van zijn toespraak een transcriptie te maken. Alhoewel hij er in principe niet afwijzend tegenover staat, konden we met hem hier nog geen afspraak over maken. We willen, wanneer we toestemming krijgen, deze toespraak in het geheel op de website plaatsen. Wanneer u een mail stuurt aan wim@vanteinde.nl, dan wordt u hier te zijner tijd (via e-mail) over geïnformeerd.

In dit blad vindt u een aantal krantenartikelen uit 1907, waarin een (zij het vrij beperkt) beeld wordt gegeven van de relatie van het koningshuis met onze gemeente.

Schenking

Van ons erelid mevrouw Dorry te Riele–ter Laak kregen we vele oude nummers van Ampt Epe, alsmede een aantal boeken waarvan de onderstaande interessant zijn voor de geschiedenis van onze gemeente Epe:

- Gids voor Epe op de Veluwe, 1905 (herdruk)
- Gids voor de gemeente Epe, ca 1950
- In vuur en vlam, de 130-jarige geschiedenis van het Vaassense vrijwillige brandweerkorps, 1856-1986
- Een historie is begonnen, Niers' Vleeswarenfabriek te Epe, 1914-1993
- Inventarislijst van de Amsterdamse Kopermolen aan de Oosterhof te Vaassen, 1778-1864
- Oude graven tussen IJssel en Vallei (grafheuvels), 1882

Hartelijk dank!

Het Koningshuis en onze gemeente -2-

*VAASSEN. Gisteren, Zondagmiddag, viel een druk verkeer van rijtuigen, fietsers en wandelaars te bespeuren in de richting Niersen. 't Was bekend geworden dat H. M. de Koningin en Z. K. H. de Prins der Nederlanden zouden komen om in tegenwoordigheid van enkele genoodigden den gedenksteen welke in de Dobbelgelle geplaatst is, in te wijden. Onder de genoodigden bevond zich dr. E. Laurillard uit Amsterdam, die in een toespraak de geschiedenis in herinnering bracht van deze historische plek, waar Stadhouder Willem III zoo gaarne vertoefde als hij ter jacht was. De Koningin dankte dr. L. met een enkel woord voor 't gesprokene.

Ook onze plaatsgenoot de hr. J. Mulder behoorde tot de genoodigden.

Het talrijk aanwezige publiek werd gedurende de plechtigheid op een afstand gehouden. Na afloop mocht men de plaats naderen om een en ander te bezien. Onze bloemist J. Labberton had zich belast met het versieren en groenmaken van het terrein; er was o. a. een aardige decoratie aangebracht van varens, klimop en boomwortels.

H. M. was reeds op grooten afstand uit het rijtuig gestegen om al wandelend de „Stadhouderskuil" te bereiken; in een tweede rijtuig waren de Prins en eenige dames en heeren gezeten. Na afloop van de plechtigheid bracht H. M. wandelend een bezoek aan de plaats waar de opgravingen geschieden. Daarna werd per rijtuig door ons dorp de terugtocht naar 't Loo aanvaard.

Waarschijnlijk zou heden (Dinsdag) H. M. de Koningin-Moeder een bezoek aan deze plaatsen brengen.

Uit: Nieuwsch- en Advertentieblad (NAB), 24 juli 1907

Alexander Lucas Crèvecoeur (1919 -)

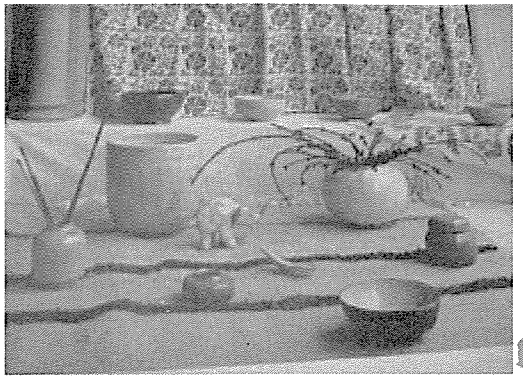
Drs Dianne Hamer

In aansluiting op mijn vorige twee artikelen voor Ampt Epe wil ik nogmaals het werk van een keramist bespreken en wel dat van Alexander Lucas Crèvecoeur. Met hem heb ik enige tijd geleden een boeiend gesprek gehad over zijn lange leven en zijn werk.

Hij werd geboren op 21 februari 1919 in Den Haag en verhuisde als tweejarig jongetje naar Laren (N.H.). Later, op de MULO in Hilversum, ging het heel slecht, "met de hakken over de sloot". Hij haalde niets. Na school wilde hij het liefst fluitist worden, met de dwarsfluit, maar jammer genoeg bleek hij hiervoor niet goed genoeg te zijn.
Inmiddels had hij zijn toekomstige vrouw leren kennen: de dochter van de schilder Hans Beers. Zij was weefster, maakte handbedrukte stoffen en had twee weefgetouwen, een heel grote en een kleine.
"Ik heb geholpen met stofdrukken, afdrukken, met linoleumstempels snijden en met de weefgetouwen. Het stofdrukken ging met de hand. Voor een lampenkap bijvoorbeeld werd stof op maat geknipt. Er werd rekening mee gehouden hoe die lap moest worden verdeeld. Het was niet een lap stof die je zomaar bedrukt, zoals je ze op de markt ziet liggen."
Ook hielp hij zijn toekomstige schoonvader bij de uitvoeringen van diens schimmenspel in Blaricum.

"Wij hebben steeds gedacht: Wat kunnen wij maken om iets te verdienen? We hebben nooit aan een betrekking gedacht. Dat is gelukt. Op een gegeven dag dachten we: Weet je wat, we gaan een kunstnijverheidswinkeltje beginnen, en dat zijn we in Zwolle begonnen."

Ze zijn in 1941 van Laren naar Zwolle verhuisd: "Wij vonden de IJssel zo mooi; we vonden de Vecht, het Zwartewater, de hele natuur trok ons. We hebben daar heel grote tochten gemaakt. Maar om je spulletjes te verkopen, heb je een winkeltje nodig en we zijn daarin geslaagd: midden in Zwolle op de Melkmarkt. We hebben een stokoud pandje voor bijna geen geld kunnen huren en daar hebben we ons winkeltje gehad."

Keramiek in het winkeltje

Bijna 18 jaar lang hebben ze dit winkeltje gehad; het hield op, toen uitgeverij Tijl, de eigenaar, wilde uitbreiden. In 1958 moesten ze eruit. Aangezien zijn schoonouders in Epe woonden, was de keus snel gemaakt: zij konden bij hen intrekken, in het huis aan de Wildforstlaan. Daar hebben ze tot 1982 gewoond.

In Epe is hij pas echt met pottenbakken begonnen.
"Toen leerden wij mevrouw Hofstede-Krul, een pottenbakster, kennen. Zij woonde in Eerde bij Ommen en daar mocht ik komen oefenen. Dus ik ging twee keer per week naar Eerde toe."
Het merendeel van de tijd was hij daar zelf bezig, aan het experimenteren. "Zij kwam wel eens kijken; ik mocht helpen met de oven leeghalen, enz. en toen vond ik daar een Zwitsers boek over de technische kant van keramiek. Dat heb ik te leen gekregen en dat heb ik vertaald, voor zover dat mogelijk was."

Zijn werkplaats had hij in het huis aan de Wildforstlaan, in een grote hal. "Daar had ik mijn ovens, een werkkast, een tafel en alles. Ik kon mijn vrouw helpen met het weefgetouw opzetten. Zij kon mij helpen met glazuren, beschilderen, in de oven zetten." Zij hebben altijd samengewerkt. De woonkamer was vóór, afgescheiden van de werkruimte door een tussendeur.

Hij verkocht het merendeel van zijn werk aan huis. Crèvecoeur maakte veel van zijn ontwerpen zelf, maar ook zijn schoonvader en zijn vrouw hielpen mee. Ze waren sterk met elkaar verweven.

Op maandag 17 januari 1966 verscheen er in de Overijsselsche en Zwolsche Courant een artikel over hem:
"...de heer Crèvecoeur houdt van zijn werk en streeft voortdurend naar eigen vormgeving en motieven. Het eerste is natuurlijk niet zo eenvoudig, want men kan vrijwel geen vorm bedenken of deze is wel eens eerder door iemand gemaakt.
Anders is het met de motiefjes. Die van Crèvecoeur zijn veelal geïnspireerd op het oude volksaardewerk van 1600 af. Om ideeën op te doen, komt hij onder andere vaak bij de heer G.D. van der Heide in het oudheidkundige museum Schokland in de Noordoostpolder. Daar is een grote verscheidenheid aan oud aardewerk, afkomstig van opgravingen, bijeengebracht.
De muurtegeltjes van de heer Crèvecoeur zijn vaak versierd met scheepsmotieven, oude vissersscheepjes van de vroegere Zuiderzee. In zijn toonkamertje hangen ook aardewerken speculaaspoppen en aan een der buitenmuren dient een kruik als nestkastje voor een mezenpaar dat hier elk voorjaar komt nestelen.

'In de nijvere konste' vermeldt een mozaïekplaat naast de voordeur. De mensen moeten per slot kunnen zien, dat hier een pottenbakker woont, want de heer Crèvecoeur verkoopt het meest aan huis. Echter ook wel via relaties, in een drietal kunstnijverheidswinkels."

Hij vertelt hier zelf over:
"Ik heb altijd opdrachten gehad, vanaf het begin al. Een archi-

tect had iets nodig; een museum had iets nodig dat hersteld moest worden. Het ging van mond tot mond. Er was een bakkersvakschool in Zwolle en die had relatiegeschenkjes nodig. Op een goeie dag had hij een aantal kandelaartjes nodig en die heb ik toen gemaakt. Er kwam steeds iemand anders die iets nodig had. Toen kwam er een architect uit Otterlo, degene die het tegelmuseum is begonnen. Die vroeg mij om tegeltjes te maken. Dat waren enkele stuks. Die dingen werden ook in een hoekje neergezet voor de verkoop. Het liep jaren.
In Hattem is de Hezenberg, een pastoraal centrum, en de dominee kwam vragen: 'We hebben een gevelsteentje en daar zouden we graag een tegeltje van willen hebben dat we cadeau willen geven. Kunt u dat maken?' Sedertdien werden er ieder jaar van zulke tegeltjes gemaakt. Dus dat ging allemaal door.

En toen kwam er iemand en die zei: 'Kunt u een theeservies voor ons maken, zo en zo? We zouden de kopjes niet rond willen hebben, maar een beetje afgeplat, kan dat?' "

Hij vormde zichzelf en kan geen invloeden van buitenaf aanwijzen: "Nee, gewoon, we gingen onze eigen gang. We hebben nooit iets gevolgd of zo, je hebt je boeken natuurlijk, je leest erover, je hebt je toegepaste scheikunde, omdat je toentertijd je zuren zelf moest doen. We zaten met een weegschaaltje af te meten."
Andere kunstenaars, zoals Chris Lanooy en Frans Slot die hij wel heeft gekend, hebben geen invloed op zijn werk gehad. "We hebben altijd onze eigen weg gezocht. We hebben wel dingen bekeken, tentoonstellingen bezocht, etc. We hebben nooit gekopieerd of wat dan ook."
De stoffen moesten zelf samengesteld worden.
"De klei krijg je betrekkelijk ruw, dat moesten we uitdokteren. Dan krijg je wel de rationele analyse erbij, dus waar de klei uit

bestaat, zoveel kwarts, enz. Je moest van a tot z alles zelf doen, de glasmassa moest worden aangepast."
Als hij een pot gemaakt had, dan moest deze eerst goed drogen en daarna gebakken en vervolgens geglazuurd worden.
"Bij één keer glazuren kan het al naar je zin zijn, maar het kan ook zijn dat je er nog eens een ander glazuur overheen doet, een andere kleur bijvoorbeeld, of je gaat beschilderen met de majolicatechniek: met een glasmassa schilderen op een andere glazuurlaag. Dat wordt bij een lagere temperatuur ingesmolten."

Signatuur

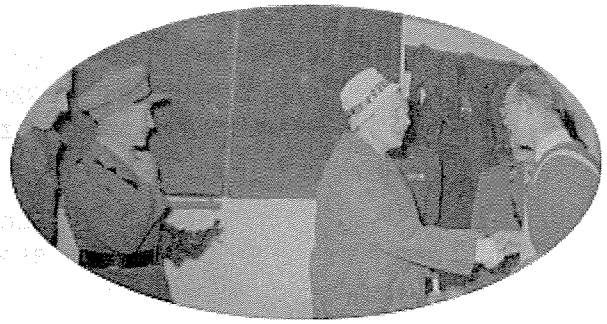
Er kunnen verschillende glazuurlagen worden aangebracht en ook op verschillende plekken, de mogelijkheden zijn eindeloos!

Hij laat een werkboek zien met diverse scheikundige 'recepten' om glazuren te maken en klei samen te stellen.
"Veldspaat is de vader of de moeder van klei; veldspaatkristallen in graniet verweren ten slotte en dan ontstaat er een vorm van klei en blijft die op de plaats rust, dan komt er kaolien, de meest zuivere vorm van porseleinaarde.
We hebben hier de rivierklei natuurlijk en in de omgeving van Brunssum is ook een heel goede klei in de grond, daar heb ik ook mee gewerkt. Je krijgt je klei ruw en die ga je zelf klaarmaken; tegenwoordig komt het in mooie afgepaste bakjes."

Hij had twee ovens en hij hield altijd nauwgezet bij wat hij gemaakt had. Toch waren de inkomsten niet toereikend.
"Op een goeie dag kwam de directeur van de Detailhandelsschool of ik een paar uren kon invallen, onbevoegd. Dat heb ik toen gedaan; dat was maar voor een tijdje, zo'n twee jaar."
Daarna, begin jaren '60, ging hij les geven in Zwolle, maar dat

was meestal zo af en toe een uurtje.
"Toen dat achter de rug was, hadden we hier de opleiding Bezigheidstherapie van het Rode Kruis; daar was iemand ziek en die bleef lang weg. Toen heb ik kunnen invallen." Hij heeft daar tot 1974 gewerkt en in zijn ontslagbrief stond over hem: *"...uw persoonlijkheid die zich kenmerkt door een grote zuiverheid en eerlijkheid, die op vele leerlingen een positieve invloed geweest zal zijn."*

In de legerplaats, in Garderen/Stroe, gaf hij vier avonden les aan een hobbyclub voor dienstplichtigen. Zo had hij aanvullende inkomsten. Na dit 18 jaar gedaan te hebben, werd hem dat te veel. Hij deed dit in combinatie met zijn andere werk: tegels maken, draaiwerk, etc. Hij was altijd bezig, zowel overdag als 's avonds.

Koningin Juliana op bezoek bij de militairen

"En toen was hier burgemeester Bergh en mevrouw Van de Poll; die waren een creatief centrum (nu Mamuze) aan het opzetten in het oude gemeentehuis. Daar heb ik aan meegewerkt. Ik had daar vrijdagmorgen een groepje dames en heren, iets meer dames dan heren, en vrijdagavond ook hetzelfde."

Hij vertelt over het verloop van de lessen en hoe hij alles moest organiseren: "Er was een oudere dame met spierwit haar en die zei op een morgen plotseling: 'Komt u toch eens gezellig naast me zitten en maak dan eens een mooi oortje aan dat kannetje van me!" Nou, naast een mevrouw gaan zitten, doe ik niet. Ik heb het voorgedaan, ik heb het niet gemaakt voor haar, maar wel laten zien hoe je het moet doen.
Er was een andere mevrouw en het lukte haar maar niet, niets ging, er deugde helemaal nergens iets van; ze zei tegen me:

'Het lukt me vandaag niet.' 'Als u nu eens naar huis ging en vanavond terugkwam.' Toen werd het doodstil, ze stapte op en ze kwam 's avonds terug en het ging beter."

Hij heeft niet veel geëxposeerd, wel eens in de Ring, de tentoonstellingsruimte van de gemeente Epe en ook in kasteel Vosbergen in Heerde, waar een kunstschilder woonde die 's zomers geregeld tentoonstellingen organiseerde. Over zijn deelname aan de expositie in Heerde werd in verschillende plaatselijke kranten iets gezegd:
"Alexander Lucas Crèvecoeur heeft ons het meeste getroffen. Zijn werk is fraai van glans en fris van kleur en maakt een poetische indruk."
"Van de potteries ademt die van Alexander Lucas Crèvecoeur uit Epe een geheel eigen sfeer. We werden zeer geboeid door zijn met de hand gevormde potten, die het, wat de kleur betreft, ook goed deden."
En tenslotte: *"Het is bij Crèvecoeur minder geacheveerd. Het handwerk spreekt duidelijker. Van een heel eigen charme zijn dan ook vooral de handgevormde schalen; (...) een eenvoudige bruin geverfde kruik, die er tussen staat, is wat kinderlijk uitgevallen, maar heeft hier als kleuraccent een dienende functie."*
Werk van hem bevindt zich in het Tegelmuseum in Otterlo en in het Bakkerijmuseum in Hattem.

Zijn actieve leven was van 1947 tot circa 1982. Daarna maakte hij af en toe nog wat. Hij is in 1983 met zijn vrouw naar het landelijke Uffelte verhuisd, maar is, na 8 jaar daar gewoond te hebben, weer teruggekomen naar Epe, waar hij nu nog woont. Zijn vrouw is in 1992 overleden.

Bronnen:
Gesprek met de heer Crèvecoeur, 14 september 2004
Overijsselsche en Zwolsche Courant, 17 januari 1966
Nieuwe Apeldoornse Courant, 10 augustus 1963
Het Veluws Nieuws, 06 augustus 1963
Zwolse Courant, 07 augustus 1963

Klassenfoto Gerardus Majellaschool

Klas 1942, met dank aan Wim Hollander

De klassenfoto van de Gerardus Majellaschool (1942!) werd ons toegestuurd door Wim Hollander. Het hoofd van de school was de heer Akkermans. Wim herkent / kent nog een aantal van zijn klasgenoten.

Voorste rij v.l.n.r.: 1. Grada Timmer?, 2 ?, 3. Truus Heinen (van de kruidenierswinkel Oosterhof), 4. Corrie te Riele, 5. ?, 6. Marietje Beekman?
Tweede rij: meisje in het zwart dochter van wasserij Poppe
Derde rij: jongetje met wit haar: Jan Dollenkamp
Vierde rij: juffrouw Wissink, 3e kind naast haar: Tonnie Nijman
Achterste rij v.l.n.r.: 5e jongen Wim Hollander
Verder staan op de foto: Dorus Oortwijn, Joke Heutink (overleden), Esman, Cicilia IJsseldijk, Theo Berendsen, van 't Erve?, Schumacher, Hans Gerritsen, vermoedelijk ook nog Lies Kuster, later vertrokken naar Venlo. Hagen.

We hoeven natuurlijk niet te zeggen, dat wij uw reacties met betrekking tot de nog missende namen graag tegemoet zien!!

Beroepsmilitairen op De Dellen

Lodewijk Rondeboom

Jhr. Aert van der Goes (14-9-1923) en **Raoul Pierre Hoondert** (28-7-1930), beiden destijds werkzaam op het Artillerieschietkamp Oldebroek en respectievelijk oud-bewoners van *Hotel en Theehuis De Dellen* (gelegen op het Erf van Daendels aan de Dellenselaan) en het *Meinhuis* (voormalige uitspanning *De Oude Dellen* eveneens gelegen aan de Dellenselaan).

Het voormalige Hotel en Theehuis De Dellen werd in 1955 gekocht door het Ministerie van Defensie van mevrouw Van Aalst van den Hoff. In eerste instantie werd dit gebouw gebruikt als officiersmess van de Genie in Wezep. Het Ministerie van Defensie besloot deze officiersmess echter vanwege de te grote afstand tussen De Dellen en Wezep te sluiten.

Vanaf 1957 tot 1966 werd het huis verhuurd aan ritmeester Van der Goes. In het Meinhuis woonde in diezelfde periode luitenant Hoondert (1959-1968). Voor de stroom- en watervoorziening werd in het Theehuis gebruik gemaakt van een klein aggregaat. Iedere morgen werd het aggregaat om 6.30 uur door een monteur van Defensie gestart en om 22.30 uur schakelde het aggregaat vanzelf uit. Ook het Meinhuis werd via dit

aggregaat van stroom voorzien.

Van der Goes: *"Mijn dochter Sophie werd 's nachts bij kaarslicht geboren. De klok van de stroomvoorziening schakelde immers vanzelf uit om half elf. Het onderhoud van het aggregaat werd door twee monteurs, in dienst van de Genie, uitgevoerd. Dagelijks, om beurten, kwamen de heren Wiessenberg (uit Wapenveld) en Van der Worp (uit Epe) voor deze klus naar De Dellen. Het terrein rondom ons huis werd door ons zelf schoon gehouden. Wij moesten in ieder geval de natuur de baas blijven. Boswachter Mulder had daar geen probleem mee. Het huisvuil werd in die tijd met paard en wagen opgehaald."*

Hoondert: *"Van tijd tot tijd verbrandde ik ook huisvuil ter plaatse, onder het motto polishing the area. Een keer liep dit uit de hand, met als gevolg dat er een paar hectare heide in vlammen opgingen. De brandweer kwam eraan te pas en ik werd uiteindelijk nog veroordeeld tot het betalen van de schade en kreeg daarnaast nog een boete van 250 gulden.*
Tijdens de uitbreiding breed – het uitgebreide schieten dat destijds door de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog is ingevoerd – moesten wij het huis overdag verlaten. Mijn vrouw ging dan met de kinderen naar kennissen in Heerde. Soms bleven we ook wel stiekem in het Theehuis achter. Toch kon dit uitgebreid schieten gevaar opleveren. Het verhaal gaat dat er eens een patroon, een zogenaamde punt 50, in de wieg op de Elisabeth's hoeve werd aangetroffen. De baby lag er op dat moment gelukkig niet in."

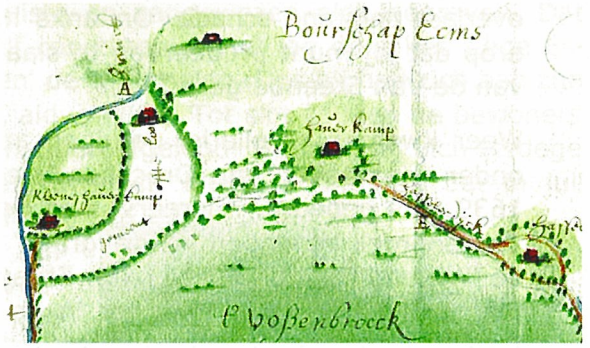
Van der Goes: *"Boodschappen werden in Heerde gedaan en we gaven ook wel boodschappenbriefjes mee aan de postbode om later op de dag per fiets het bestelde zelf bij de slager en groenteboer op te halen. Voor de verwarming van het huis hadden wij een grote open haard en een alles stokende trommelkachel. Op de eerste verdieping stonden twee elektrische radiatoren die de gang en de acht kamers verwarmden. Kolen waren veel te duur en werden alleen in de koudste wintermaanden januari, februari en maart gestookt."*

(vervolg op blz. 39)

Ophef om het Vossenbroek (2)

Evert de Jonge

In deel 1 vertelde ik over de aanleg van het zogenaamde comkanaal, van het Vossenbroek naar de Nieuwe Wetering, en het protest van de Emstenaren. Het vervolg gaat over (nog meer) wateroverlast.

De zaak tussen de geërfden van Emst en de Van Steenbergens werd weer actueel na de winter van 1639/40.
In de Alpen moet het behoorlijk hebben gesneeuwd, want in het voorjaar zwollen de rivieren aan door het smeltwater. Het gevolg was dat de kleine kanaaltjes op de Veluwe niet konden afwateren op de IJssel. De beken en sloten hogerop raakten overvol. Ook het water op de landerijen kon niet weg. In juni stond het land tussen de Grift en de Nieuwe Wetering nog steeds blank. Het water zocht zijn weg en de dijk tussen de Grift en het Vossenbroek werd overspoeld, met als gevolg dat de boerderijen Havercamp en Harsseler onder water stonden. Bij de geërfden sloeg de vlam in de pan (augustus 1640).

Opnieuw kwam het tot een proces tussen de getergde boeren en de Van Steenbergens. Namens de Emstenaren voerde de nieuwe boerrichter Gerrit Jansz het woord. Hij betoogde dat het water 'vroeger' sneller wegliep, het Vossenbroek een vergaarbak was, maar dat het water er nu omheen stroomde en -bovendien- de koperslagers driemaal zoveel water afwaterden als toegestaan.

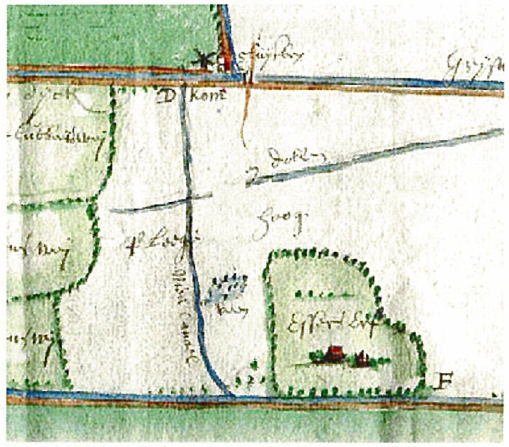
De aanklacht van de Emstenaren was zorgvuldig voorbereid. Essentieel in hun aanval was de bewering dat het 'comkanaal' niet door het Esschertsveld, maar door het Wijnbergsveldje was gelegd. En laat dat nu bezit zijn van de buurschap Emst en Westendorp; gewoon diefstal dus. En om hun betoog kracht bij te zetten, was er volgens de buurrichter ordinair eigenbelang in de exploitatie van het Vossenbroek. Immers, door het water te kanaliseren ontstond er bij de kom de mogelijkheid een klein papiermolentje te exploiteren. Wat de buren echt griefde, was het feit dat zij als gedupeerden via processen hun gelijk moesten halen. Zij wilden vergoeding van de door wateroverlast ontstane schade. Ondanks hun argumenten leek het erop dat zij munt probeerden te slaan uit de ondernemingen van de Van Steenbergens.

Weer kwamen er allerlei getuigen aan bod. Drie bewoners - onder wie Steven van Drecht- wisten te vertellen wat er in 1639 was gebeurd. Allereerst was het water via de Grift het Vossenbroek ingelopen via de 'grave' bij het molentje en over de 'Wittendijck' van Marten van Steenbergen. Later in het najaar drong het water door tot in de stallen en het huis van Broenis Hermans. Maar daar bleef het niet bij, want door het gegraaf van de Van Steenbergens bleef ook de Emsterbrink niet verschoond van het voortkabbelende vocht.

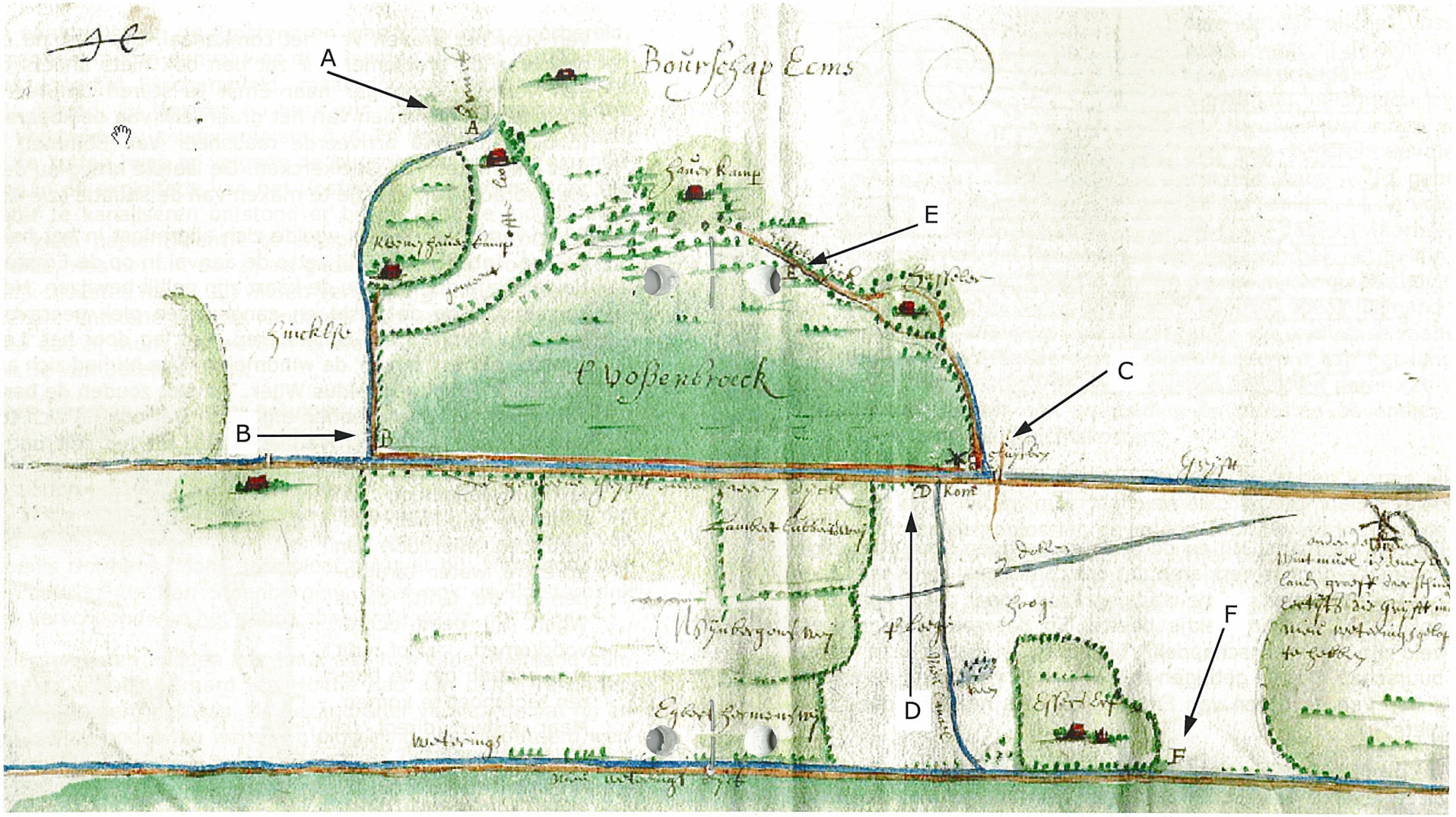
De Emstenaren hadden het geluk aan hun zijde. Niemand minder dan schout Gerhard ten Holthe had aan den lijve ondervonden hoe erg het was. De gezagdrager verklaarde dat hij en zijn knecht onderweg waren en plotseling geconfronteerd werden met de wateroverlast. De schout herinnerde zich dat zijn knecht gedwongen was plaats te nemen op de wagen naast zijn broodheer. Schijnbaar was dat iets ongewoons: een knecht naast een heer van stand samen op de bok. Het bleef niet bij de lokale overheid, want zelfs de dijkgraaf, jonker Pelgrum van Essen, deed een duit in het zakje. Ook hij was getuige geweest van de waterige toestanden.
Het Hof zat door de getuigenis van deze autoriteiten met de situatie in zijn maag. Immers, zij hadden toestemming gege-

ven voor het graven van het comkanaal. Dat leek nu de oorzaak van de problemen. Er zat dan ook niets anders op dan een vertegenwoordiger naar Emst te sturen om ter plekke poolshoogte te nemen van het graafwerk van de koperslagers. In oktober 1640 arriveerde raadsheer Van Bemmel, samen met landmeter Van Geelkercken. De laatste kreeg nu de officiele opdracht een kaartje te maken van de situatie (*zie links*).

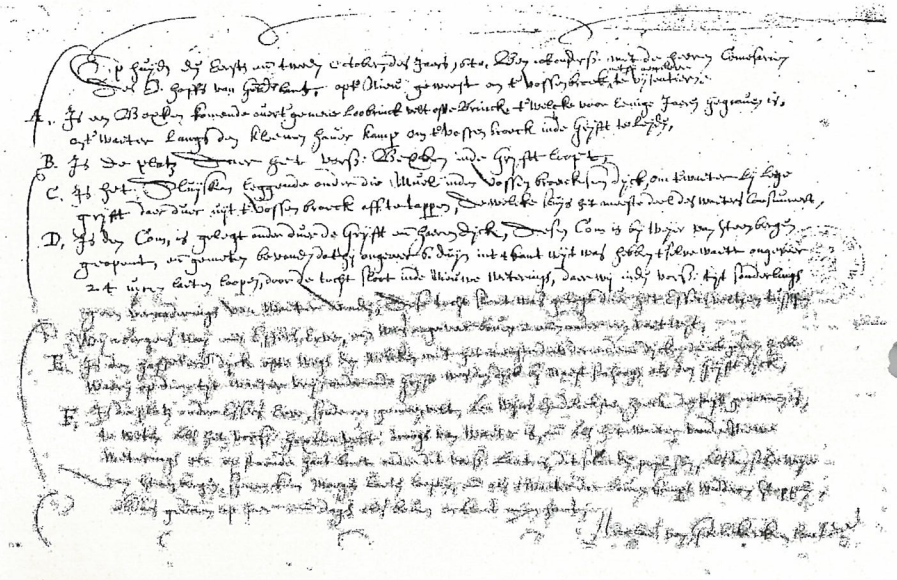
Wijer van Steenbergen voelde zich allerminst in het nauw gedreven. Integendeel. Hij zette de aanval in op de Emstenaren. Volgens zijn dupliek zou de kaart zijn gelijk bewijzen. Het comkanaal was op de juiste en aangewezen plek gegraven. Dat kon Van Bemmel zelf constateren. Het lag door het 'Lege Esschertsveld' en 'boven' de windmolen. Dus hij had zich aan zijn concessie gehouden, aldus Wijer. Tot slot zouden de bewoners valse getuigenissen hebben afgelegd! Dat ook hij zich terdege bewust was van wateroverlast, bleek uit het feit dat in juli 1640 in allerijl een sluisje was aangelegd ten noorden van het Vossenbroek. Hierdoor kon er extra water teruglopen in de Grift, aldus Wijer. Hij deed echter voorkomen, alsof dit was gedaan om de boeren tegemoet te komen. Maar vrijwel direct na de aanleg van het sluisje was het al weer gesloten (augustus 1640), juist om te voorkomen dat het water via de Grift in het Vossenbroek belandde. Hierover repte Wijer met geen woord.

Zijn verweer was echter niet genoeg om de heren van het Hof gunstig te stemmen, besefte Wijer. Listig had hij daarom een aantal bewoners overgehaald voor hem te getuigen. Curieus genoeg was één van hen de door overstromingen getroffen

Het Vossenbroek, zoals Nicolaas van Geelkercken het in oktober 1640 tekende. Rechts is het noorden. Ter oriëntatie tekende hij de Lobrink (A), Hinckelsebrug (links midden), de molen van Zuuk (rechts midden). Bij A was het omgeleide beekje, dat via de Klevercamp naar de Grift (B) was omgeleid. Het sluisje tekende hij bij C (ongeveer in het midden bij de Grift), D was de kom en het comkanaal naar de Nieuwe Wetering (volgens Geelkercken via lage en hoge Essertveltien). Links midden was de Wijnbergenweide en het land van Lambert Lubbertsen, de buurscholt, en Egbert Hermsen. Rechtsonder was Esserterve (F). Tevens tekende hij nog de boerderijen Havercamp (midden boven) en rechts daarvan de boerderij Harsseler. Tussen deze boerderijen liep een dijk (E).

Broenis Hermans. Hij en de anderen zorgden voor de nodige commotie door te verklaren dat het comkanaal weliswaar door het Lege Esschertsveldje was gegraven, maar dat dit gebiedje ook Lege Wijnbergsveldje heette. En dat zou een 'gemeen' veld zijn – gemeenschappelijk bezit dus, en niet in bezit van de buurschap. Dat de getuigen zich door hun verklaring de vijandschap van de buren van Emst op de hals haalden, deed hun niets.

De grootste steun voor Wijer kwam echter van Van Bemmel. Deze leverde een uitvoerig verslag van zijn en Van Geelkerckens bevindingen in bij het Hof (september 1640). Uit hun verklaring bleek dat de Arnhemmers hun tocht begonnen bij het huis van de koperslager. Schijnbaar arriveerden zij aan de late kant, want pas de volgende dag werd er gestart met het werk. We mogen daarom gerust aannemen dat er een goede maaltijd en een stevige borrel is gedronken op kosten van de Vaassense ondernemer. Het gezelschap werd per schip (!) vervoerd

naar de dijk bij het Vossenbroek, waar zij de sluis en de kom bezichtigden. Via het comkanaal belandden zij in de Nieuwe Wetering, waar met een peilstok de diepte van het water werd gepeild. Dit herhaalden zij de volgende twee dagen, waarbij hun conclusie was dat het water in het Vossenbroek het peil in het algemeen niet verhoogde. En om de schijn van onpartijdigheid hoog te houden, werd ook elders gepeild, zodat niemand kon zeggen dat Wijer de zaak fleste, aldus de Arnhemse raadsheren. De Van Steenbergens trokken wederom aan het langste eind en de Emstenaren zaten met de gebakken peren. Zij konden fluiten naar een vergoeding en moesten bovendien opdraaien voor de gerichtskosten.

In 1641 was het weer raak. Dezelfde personen vlogen elkaar weer in de haren, maar dat was slechts een 'kleine' ruzie. Er werd toen een oplossing gevonden over afwatering aan de andere kant van het Vossenbroek. Wijer beloofde in mei 1642 de zaak op te lossen. Daarna ging het tien jaar goed. De kemphanen zouden elkaar weer tegenkomen tijdens een derde en laatste proces. *(wordt vervolgd)*

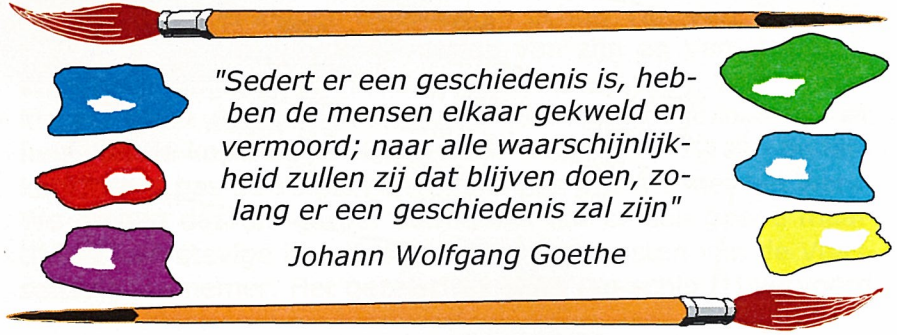
Schenking

Heeft u thuis voor u overtollige, maar voor onze historische vereniging waardevolle publicaties of foto's, neemt u dan contact op met de archivaris van Ampt Epe, de heer C.G. Schut, tel. 0578 - 573643.

Het Koningshuis en onze gemeente -3-

— In den laatsten tijd rijden de Koningin en de Prins bijna dagelijks in de richting van ons dorp, zoowel om hun nieuwe bezittingen te bezichtigen als om 't natuurschoon. Verleden week Dinsdag gebeurde het, toen de vorstelijke personen naar een heidebrand te Wiessel waren gaan kijken, dat een hondje der Koningin, 't dashondje „Paulienchen", vermoedelijk in den Hertenkamp zoek raakte. Er werd door hofbeambten in alle richtingen gezocht, maar tevergeefs. Donderdagavond elf uur nu kwam Prins Hendrik zelf aankloppen bij den boschwachter Brummelkamp in Niersen, die wàt vreemd opkeek van dit onverwachte bezoek, maar nog vreemder toen de Prins zijn wensch te kennen gaf in diens woning den nacht te willen doorbrengen. Brummelkamp meende den hoogen gast niet te kunnen herbergen, doch deze verklaarde met een paar stoelen zich tevreden te stellen. En zoo bracht de Prins daar den nacht door, om bij 't aanbreken van den dag, toen 't hanengekraai Z. K. H. wel wat erg vroeg had gewekt en hij zich de hem voorgezette eenvoudige boterham goed had laten smaken, opnieuw aan 't zoeken te gaan, en werkelijk had Z. K. H. 't geluk 't hondje te vinden, dat hij Vrijdagmorgen behouden weer terugbracht.

Uit: NAB, 26 juni 1907

Rond de doopvont in de Grote Kerk te Epe

Jan van Zellem

Onderstaand artikel is verschenen in 'De Drieklank', het kerkblad van de Nederlands-Hervormde kerk te Epe (februari 2005) en is met toestemming overgenomen.

In 1893 vond men in het 'aflezershuisje' -een afdak aan de Noordzijde van het koor- het voetstuk van de doopvont. In hetzelfde jaar werd het herenigd met de kuip, die bijna was gedegradeerd tot bloembak. De gerestaureerde doopvont werd opnieuw in de kerk ondergebracht. In 1906 kreeg de doopvont een plaats onder de toren, in 1938 in het midden van de kerk, dicht bij het koor, en sinds 1962 kunnen we dit bijzondere kerkelijk kunstbezit op het koor bewonderen. Want bijzonder is deze doopvont die dateert uit de tweede helft van de vijftiende eeuw, de periode van de laat-gotiek (1420-1500). Hij is de enige hardstenen doopvont op de Veluwe en de Achterhoek. Alleen in het Gelderse Rivierengebied komen verder hardstenen doopvonten voor. De andere zijn gemaakt van zandsteen. In het volgende vertellen we iets over de herkomst van de naam vont, het gebruikte materiaal en de vormgeving met de daaraan verbonden symboliek.

Naam

Bij het lezen van de titel zullen velen gevallen zijn over het gebruik van het lidwoord *de*. Meestal spreekt men van *het* doopvont. Het woord *vont* is afgeleid van het Latijnse fons=bron, dat mannelijk is en niet onzijdig. Ook het 'Groene boekje'

spreekt van *de* doopvont. Van Dale noemt het gebruik van het lidwoord *het* minder juist. En in de vakliteratuur wordt consequent over *de* doopvont gesproken.
Nu kan men nog twisten over de vraag of doopvont een vrouwelijk of mannelijk woord is. Van Dale geeft de voorkeur aan vrouwelijk, maar laat de mogelijkheid van het mannelijk geslacht open. Het 'Groene boekje' laat zonder meer beide toe. Staan ouders en kinderen voortaan rond *de* doopvont?

Materiaal
Twee locaties kwamen door hun ligging in aanmerking voor de levering van doopvonten in Gelderland: Bentheim aan de (Westfaalse) Vecht en Namen aan de (Belgische) Maas. De zandstenen vonten kwamen uit ateliers bij de groeve van Gildehaus bij Bentheim. Het vervoer vond plaats per schip via Nordhorn aan de Vecht en verder over beken en wegen. Gildehauser zandsteen heeft een gelige kleur. Het lijkt dan ook niet te gewaagd te veronderstellen dat de pilaren in de kerk van dit gesteente zijn gemaakt.
Gelet op het verschil in afstand Epe-Bentheim respectievelijk Epe-Namen, ligt het voor de hand dat bijna alle doopvonten in onze omgeving van zandsteen zijn gemaakt. De doopvont in Epe is een uitzondering. Hij is gemaakt van Namense steen, de zogenaamde 'bleu calcaire de Meuse', dus de blauwe Maaskalksteen. Het is een kalksteen die is gevormd in de geologische periode genaamd Carboon en wel in het tijdvak Namur, omstreeks 300 miljoen jaar geleden! Deze compacte, zeer zuivere, fijnkorrelige kalksteen wordt gewonnen in lagen van maximaal zestig centimeter. 'Onze' doopvont is 110 cm hoog en kan dus niet uit één stuk bestaan. Namense vonten zijn dan ook uit meer delen opgebouwd: kuip, schacht en voet, zoals de doopvont in Epe. De hardstenen vonten werden in doorlopende productie gemaakt. De ateliers van de meestersteenhouwers waren gevestigd bij de steengroeve.

Vormen
De Namense vonten maakten in de loop van de tijd een ontwikkeling door. De oudste vormen worden gekenmerkt door ronde kuipen met vier naar voren komende mannenkoppen.

Onder de koppen kunnen colonnetten (kleine, dunne zuiltjes) zijn geplaatst rond de dikke schacht. De voet is groot en vierkant. Een voorbeeld is de doopvont afkomstig van de Oude Kerk te Apeldoorn, daterend uit het einde van de twaalfde, begin dertiende eeuw, die in het Historisch Museum is ondergebracht. Dan volgt een ontwikkeling naar achtzijdige (octogonale) kuipen en slankere schachten, maar altijd met koppen. Pas in de laatste decennia vóór de Reformatie werd het idee van de vier koppen verlaten.
De doopvont van de Grote Kerk in Epe heeft een achtzijdige kuip, een relatief slanke, eveneens achtzijdige schacht en een vierkante voet. Op vier zijden van de kuip zijn kantige, onderling iets verschillende, mannenkoppen gebeeldhouwd. Kuip en schacht zijn gebouchardeerd, dat wil zeggen dat het oppervlak met een speciale hamer met fijne puntjes is bewerkt; de voetrand is gefrijnd, wat inhoudt dat deze met een beitel van groeven is voorzien. In de kuip is een fijn kwartsadertje zichtbaar. De vont wordt als laatgotische Maaslands aangemerkt. Dit is een in het Maasdal voorkomende regionale stijl die is ontwikkeld uit de in Frankrijk ontwikkelde gotiek.

Symboliek
Acht betekent een tweede begin, op een hoger niveau, de vervulling van wat de zevenjarige periode (heptade) had voorbereid en voltooid. Daarom is het in de Joodse traditie de dag van zuivering; op de achtste dag vindt de besnijdenis plaats. De Christenen namen dit idee van vernieuwing over: in het vroeg-christelijke denken vormde de opstanding van Christus de achtste dag van de Schepping. De doop markeerde het binnengaan in het eeuwige leven.

Voor de kerkvaders waren besnijdenis, doop en opstanding op mysterieuze wijze met elkaar verbonden. Alle drie gaven ze uitdrukking aan de toegang tot het leven van de verlossing. Deze verbinding met de achtste dag, de dag van besnijdenis en opstanding, is een reden voor de achtzijdige vorm van veel middeleeuwse doopvonten.
Tenslotte de vier mannenkoppen. De betekenis daarvan varieert in de loop van de tijd: de vier aartsvaders (Augustinus,

Gregorius, Hiëronymus en Ambrosius), de vier evangelisten, de vier windstreken, "het geloof is bestemd voor alle mensen, man en vrouw, goed of slecht, begaafd of onnozel" en de vier Paradijsrivieren. Op een afbeelding in een handschrift uit 1170-1185, in het klooster van Prüfering, zien we hoe de paradijsstromen, Tigris, Eufraat, Geon en Phison, uitmonden in de vier kerkvaders. Deze vier paradijsstromen zijn al door Augustinus (354-430) in verband gebracht met de vier evangelisten. Zoals de paradijsstromen uit één bron zijn ontsprongen, zo hebben de evangelisten uit één bron (Christus) geput, om vervolgens zijn boodschap te laten stromen. Met deze achtergrondkennis kijken we misschien met andere ogen naar de doopvont. Een kerkelijk kunstvoorwerp uit de tweede helft van de vijftiende eeuw, gemaakt in Namen uit kalksteen van omstreeks 300 miljoen jaar oud en door zijn vormgeving symbool van de achtste dag. Een doopvont waarbij we ons telkens bezinnen op de vernieuwing in ons leven.

Bronnen:

- H. Bultman, *Enkele gegevens betreffende de Nederlands-Hervormde Kerk (Grote Kerk) te Epe* (Epe 1995)
- R. Jellema, M.C.A. Meischke, J.A. Muller, *Bouwkunde deel 1* (Delft 1948)
- M. Schönlank-van der Wal, *Middeleeuwse stenen doopvonten in Gelderland.* Bulletin Stichting Oude Gelderse Kerken, jaargang 27, najaar 2001
- Annemarie Schimmel, *The Mystery of Numbers* (New York/Oxford 1993)
- Remy Lopez de Leao Laguna, *Geologische tijdschalen* (Utrecht/Antwerpen 1985)
- P. van der Lijn, *Het keienboek (*Zutphen 1963)
- Ignaz Matthey en Manuel Stoffers, *De Middeleeuwse ideeënwereld. 1000-1300;* werkboek (Heerlen, Open Universiteit 1994)
- Monumentenzorg: www. monumentenzorg.nl/restbeh/info282002/info28_05.html
- St. Maartenskerk (Tiel)www.homepages.netnet.nl/~benmiddeldorp/St. Maartenskerk.htm
- *Oosthoeks Encyclopedie*, vierde druk (Utrecht 1950)
- M. Stenchlak, *Architectuurgids van Nederland* (Rijswijk 2003)

Uit het Woordenboek van het Dialekt van Epe

ÄCHTERAN, bw., achteraan. *Hee slöp ächteran*, hij heeft niets in te brengen (in het huwelijk); ook gebruikt als men buiten een zaak wil blijven, *zuuk iej et mä uut, ik sloape ächteran.* Zie ook: ÄCHTERHEER en ÄCHTERHEN.
ÄCHTEREERS, bw., achterwaarts, achteruit. *Et kalf kwam ächtereers* (stuitbevalling bij een koe), achterstevoren.
ÄCHTERENE, bw., achter elkaar, achtereenvolgens. *Zee kon wel een uur ächterene over eur breur proaten; toe et begon te reagen, kwammen ze ächterene veur de dag.*
ÄCHTERENDE, *et*, mv., *-n,* vklw., *-endtien,* achtereind; ook wel gebruikt voor het bedrijfsgedeelte van de boerderij.
De vrouwe in 't veurende en de man in 't ächterende; zo dom äs 't ächterende van een väärken; kiek uut veur et ächterende van een peerd en 't veurende van een vrouwe!
ÄCHTERHEER, bw., achteraan. *Iej mutten der ächterheer zitten, dan wäärk zule wel.*
ÄCHTERHEN, bw., achterheen; achter vandaan. *Iej mutten der wel ächterhen zitten, anders kump e niet op tied kloar; de katte kwam ächter de kisten hen. Ook:* ÄCHTERAN *en* ÄCHTERHEER.

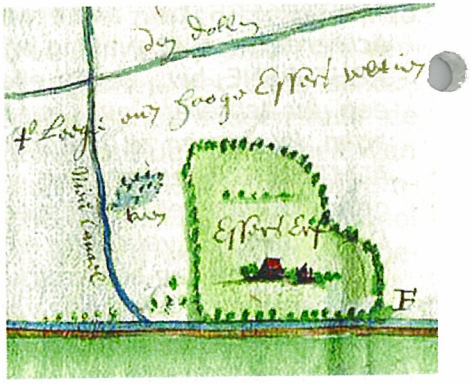
Beroepsmilitairen op de Dellen (vervolg van blz. 26)

Hoondert*: "Ons huis kende evenmin elektriciteit en waterleiding. Wij hadden een aansluiting op het aggregaat van het Theehuis. Zo werd het Meinhuis van stroom voorzien en konden wij een elektrische waterpomp laten draaien."*

Van der Goes: *"Wij hebben nooit een afbeelding gezien van de boerderij van Daendels. Wel werden wij meerdere malen attent gemaakt op de twee grote stenen gelegen aan de westelijke ingang ter hoogte van de aarden wal. Deze stenen stonden bekend als de* ***Stoelen van Daendels.****"*

Den Esschert (2)
Een kleine geschiedenis van mens en plek

D. Snieder[1]

- *21-09 en 05-10-1841*

Na het overlijden van Bomhof en zijn vrouw worden Den Esschert en alle percelen door de erfgenamen publiek verkocht, uitgezonderd *twee ijzeren platen in de kamer*.
Uiteindelijk wordt het bedrijf gekocht door Johannes van Dielen (openbaar notaris residerende te Vaassen) voor de som van f. 7552,=. Aansluitend blijkt Van Dielen gehandeld te hebben in opdracht van de gebroeders Teunis E.W. en Hendrik A.P. van Dompseler te Elburg.

- *28-02-1855*

Voor bovengenoemde Van Dielen, nu in zijn rol van notaris, wordt een akte van transport gepasseerd: *deze verkoop en transport van goederen van den Esschert geschiedt voetstoots met zoodanige geregtigheden in Buurtgronden als daartoe vanouds en met regt toebehooren.* Welke die geregtigheden eventueel zijn, wordt niet vermeld.
Voor f. 8.900,= wordt Jan Struikenkamp de nieuwe eigenaar. F. 1.900,= kan Struikenkamp zelf betalen. Voor het verhoudingsgewijs hoge resterende bedrag geeft hij bij het Vaassense gemeenteraadslid Jan Mulder Den Esschert in onderpand. Met andere woorden, hij sluit bij een particulier een hypothecaire lening af. Een praktijk die waarschijnlijk volstrekt niet ongewoon was in die tijd, als men zich realiseert dat pas in 1911 in

Epe een Boerenleenbank werd opgericht. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat in Vaassen en Oene eerder dan in Epe Boerenleenbanken waren opgericht.

- *16-01-1888*

Na zijn overlijden wordt overgegaan tot scheiding en verdeling van zijn huwelijksgemeenschap en nalatenschap. *Het hypothecair kapitaal* ad f. 7.000,= *wegens geleend geld* van voornoemde Jan Mulder en kinderen blijkt niet afgelost te zijn, maar opgelopen naar f. 8.500,=.
Enkele percelen heide behoren nu ook tot Den Esschert. De totale omvang van het bedrijf is dan 36 ha, 85 are en 62 centiare. Het bedrijf wordt gewaardeerd op f. 12.530,=. Het komt in handen van zoon Derk Struikenkamp.

- *03-12-1908*

Voor de som van f. 15.200,= verkoopt Derk Struikenkamp zijn bedrijf met alle bijbehorende gronden en de bebouwing. De bestemming -weide, bouwland of bos- van de afzonderlijke percelen blijkt in de voorafgaande 75 jaar niet wezenlijk veranderd te zijn. Wel zijn bijvoorbeeld de heidepercelen en de percelen met dennen omgezet in weiland.
Kopers zijn: Wilhelmus J. Meulenkamp, winkelier te Epe; Gerrit Scholten Lzn, bakker en winkelier te Epe; Fedde G. Dokter, slager te Epe en Wilhelm K.A. Bervoets, winkelier te Vaassen.

Voor genoemde Meulenkamp en Scholten verkocht notaris Verkouteren onder andere in 1905 op verschillende data publiek meerdere percelen gras, haver en Zeeuwsche rogge[17]. En in 1911 bood F.G. Dokter 1000 pond goed hooi te koop aan[18]. Zeker is dus dat deze winkeliers ook thuis waren in facetten van het agrarische bedrijf: ook deze middenstanders runden in feite een gemengd bedrijf.
Dezelfde kopers kopen ook nog enkele stukjes grond van (het Bestuur van) het Buur- of Buurtschap van Zuuk. De vier kopers brengen de eigendom van al dit onroerend goed aansluitend in de door hen op *18-12-1908* opgerichte maatschap '*Compagnieschap den Esschert*' in. Het reglement van de maatschap vermeldt o.a. dat de wijze waarop de vennoten de

goederen exploiteren, door henzelf wordt vastgesteld. Doel van de vennootschap is de exploitatie van onroerende goederen. Sporen van die exploitatie zijn terug te lezen in de Eper Courant: van 1909 t/m 1912 worden in de maanden juni, juli en augustus op Den Esschert tientallen percelen gras, rogge, klaver en/of haver voor de Compagnieschap geveild[19]. Het vermoeden bestaat daarom dat de compagnons de grond alleen nog maar gebruiken voor het telen van gewassen. Het gras, de rogge, etc. worden waarschijnlijk niet meer aan eigen vee gevoerd, maar steeds verkocht. Het zou namelijk niet verbazen, als zou blijken (zie ook hieronder) dat de arbeidsintensievere veehouderijcomponent dan niet meer op Den Esschert wordt uitgeoefend. Hooguit misschien in de vorm van het weiden van wat mestvee.

Stap 3

- *05-10-1909*

worden op de bouwplaats Den Esschert in Zuuk onder Epe verkocht voor de Compagnieschap 'Den Esschert': *48 percelen afbraak bestaande uit steen, hout, dakstro enz., en een mijt goed gewonnen hooi*[20]. Opbrengst van de veiling is f. 112,90. Het kadastrale register vermeldt *Slooping* in *dj* (=dienstjaar) *1911*. De conclusie uit dit alles kan bijna geen andere zijn dan dat in september 1909 de bebouwing en getimmerten van Den Esschert gesloopt zijn. Op de kadastrale hulpkaart van oktober 1912 is in ieder geval géén bebouwing meer weergegeven.
Terzijde zij nog vastgesteld dat de woorden *'percelen afbraak'* hierboven heel duidelijk maken, dat *'perceel'* niet altijd synoniem is met *'kadastraal perceel'*. Met andere woorden, als er sprake is van bijvoorbeeld 25 percelen gras die geveild worden, dan is daaruit niet af te leiden dat dus eerder enkele percelen zaailand in weiland omgezet (moeten) zijn.

- *11 en 25-06-1912*[21]

Den Esschert spat als agrarisch-economisch-juridische eenheid uit elkaar. Bij de publieke verkoop gaan de in totaal 30 *'kennelijk afgebaakte'* percelen over in handen van minstens 14 verschillende eigenaren. De hekken, posten en het draad op en

rond de diverse percelen moeten door de kopers afzonderlijk worden betaald. Op alle percelen is een jachtrecht verhuurd. Het onderhoud van de (dan nog houten?) brug over de Nieuwe Wetering komt mede ten laste van het in veiling gebrachte. De huidige Esschertsweg heet dan nog *Weg aan de Wetering*.
Van vier van die 14 kopers wordt als professie *landbouwer* vermeld. Van de overigen *koopman*, *dagloner*, *wegwerker*, *winkelier*, *buiten beroep*. Bovenstaande Meulenkamp en Bervoets kopen ieder -nu handelend voor zich in privé- ook nog een enkel perceel. Het verbaast niet dat enkele weken tot maanden na de veiling verschillende percelen alweer van eigenaar verwisselen: zie als voorbeeld bij stap 4, 28-10-1912.

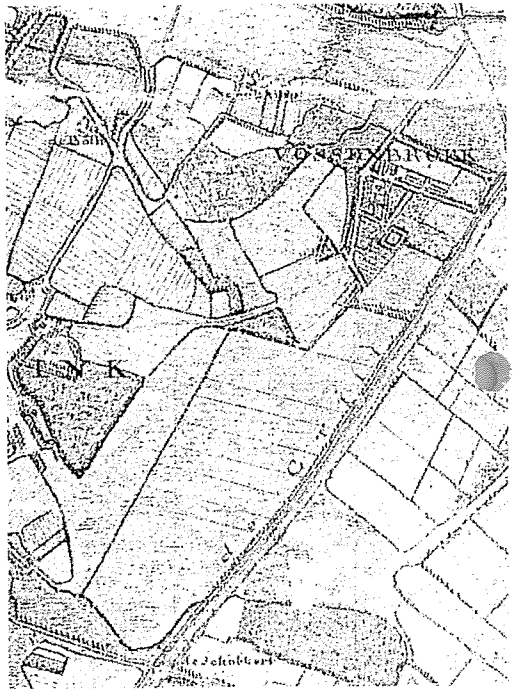
In totaal betalen de kopers f. 28.805,=. Omdat enkele percelen uit de kadastrale I-sectie buiten de veiling zijn gebleven, moet deze f. 28.805,= nog verhoogd worden om vergeleken te kunnen worden met de bij stap 2, 03-12-1908, genoemde f. 15.200,=: in 3½ jaar is de koopprijs dus ruwweg verdubbeld!

Deze en andere gegevens suggereren dat er rond die tijd in het gebied grote veranderingen plaats grijpen:

1. Het vernieuwde minuutplan van de kadastrale sectie K3 van februari 1911[22] laat zien dat de laatste heide ter plekke helemaal in (weiland) kavels is opgedeeld.

2. De percelering uit 1832 (en ouder?) van Den Esschert is/ wordt volledig overhoop gehaald. De processen-verbaal van inzet en toeslag van juni 1912 hebben het over 30 *'kennelijk afgebaakte percelen'*. Een kadastrale hulpkaart gedateerd oktober 1912 geeft op de ondergrond van de oude percelering uit 1832 een volledig nieuwe percelering (in de kleur rood). Deze 'rode' percelering wijkt alweer af van de op de veiling gebruikte indeling: het aantal 'rode' percelen bedraagt namelijk niet 30, maar slechts 19 stuks.
Luchtfoto's uit 1944[23] en 2003[24] maken aannemelijk dat sinds 1912 het veranderen van de verkaveling onverminderd is doorgegaan. Op één uitzondering na waren daarbij al in 1944 alle hakhoutranden en bospercelen verdwenen. Geen enkele oude perceelsgrens is ongewijzigd gebleven. In 2005 zal men

ter plekke dus tevergeefs naar oude verkavelingsgrenzen zoeken.

3. Huis en schuren Den Esschert staan niet meer weergegeven op de kadastrale hulpkaart van oktober 1912 en worden ook niet genoemd in de processen-verbaal van de veiling in juni 1912. Het huis en de schuur, waarvan in de aankondiging in de Eper Courant van 1 juni 1912 en de processen-verbaal van inzet en toeslag sprake is, liggen direct ten zuiden van de huidige Esschertsweg. Ze zijn gesticht door de Compagnieschap. Dat erf is het eerste van de vier of vijf keuterboerderijtjes die in het gebied ontstaan. Het is thans Esschertsweg 12.

4. Hakhoutranden en bospercelen zijn/worden grotendeels opgeruimd en met name in weiland omgezet. Uit het voorgaande dringt zich dus de conclusie op dat minstens 270 jaar lang de opvolgende eigenaren van Den Esschert voldoende weerstand èn soepelheid wisten te organiseren om hun bedrijf als samenhangende eenheid te handhaven en zelfs uit te breiden, respectievelijk zich in te passen in veranderende natuurlijke en culturele omstandigheden.
De geringe veranderingen in omvang, percelering en gebruikswijze tussen in ieder geval 1832 en 1900 blijken geen garantie in te houden voor de toekomst: in 1912 valt het doek. Veel oude lijnen in het landschap worden gewist. Voor de sneeuwklokjes zie hieronder bij stap 4.

Stap 4

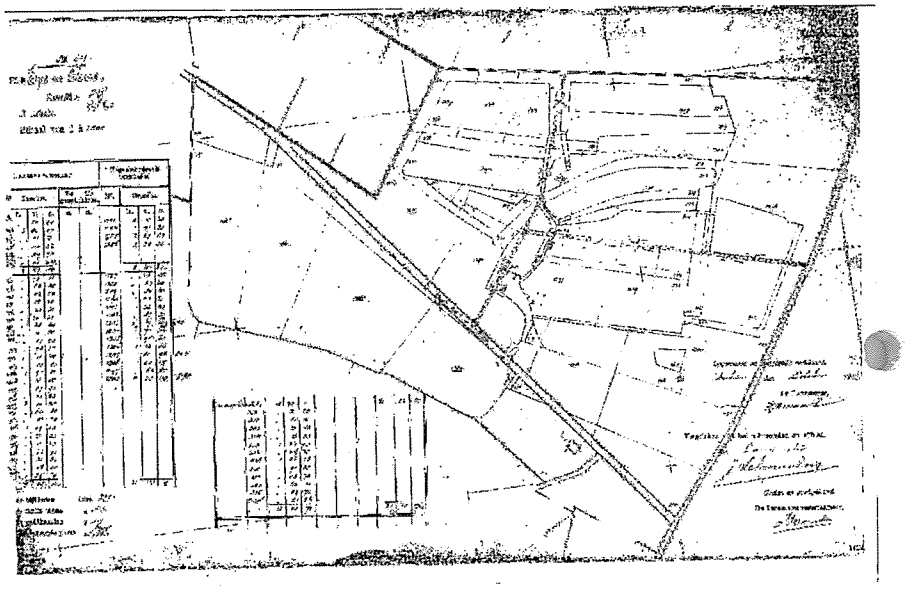
In deze laatste stap is er geen aandacht voor de opvolgende eigenaren van alle bovengenoemde 19 percelen. Slechts het perceel (=K 1297), waaruit het huidige perceel Esschertsweg 13 voortspruit, houdt ons hier nog bezig. Een kadastrale hulpkaart uit april 1914 leert ons het verschijnen van die bebouwing in de buurt van de eerder (zie stap 3) afgebroken bebouwing.
Zorgvuldige vergelijking van de hulpkaart uit oktober 1912 en uit april 1914 maakt zo goed als zeker dat de huidige woonboerderij Esschertsweg 13 niet is gebouwd op de fundamenten van Den Esschert. Die fundamenten liggen een 300 meter westelijk van de Nieuwe Wetering (zie ook de Inleiding) en bijna 100 meter west-noord-westelijk van de huidige bebouwing: onze sneeuwklokjes uit het begin van het artikel hadden hun stek in de voortuin van Den Esschert. Het is dus waarschijnlijk dat in die voortuin ook schaduwgevende bomen, struiken en/of een heg stonden.
Strikt genomen sluit bovenstaande niet uit dat op nog weer een andere locatie in het gebied een nog oudere bebouwing van Den Esschert heeft gestaan. Verwijst de opmerking van Otten *'100 meter westelijk van de Nieuwe Wetering'* daarnaar[25]?

- *28-10-1912*

Bij onderhandse (!?) acte wordt Teunis Hanekamp eigenaar van het nog onbebouwde, dan nog steeds 'kennelijk afgebaakte' perceel. Verkopers zijn Heimen P. van Laar en Egbert van Egteren. Zij kochten dit bezit 25-06-1912 (zie boven) voor f. 1.700,= en verkopen het vier maanden later voor f. 1.725,=.

- *29-08-1919*

Na overlijden van T. Hanekamp wordt de ondertussen gebouwde boerderij -met plaats voor enkele koeien, een aantal varkens, wat kippen en een geit- en de twee percelen toegescheiden aan zijn weduwe Wilhelmina Bomhof, voor een geschat bedrag van f. 4.500,=.

- *08 en 22-02-1933*

Bij openbare veiling op verzoek van Gerrit J. Nijhoff -dan weduwe van genoemde Bomhof- komt het bouwplaatsje in bezit van Ariën Berkhoff. Naast de boerderij wordt nu ook een kookhuis vermeld. Twintig genummerde peppelenbomen zijn niet onder de veiling begrepen. Evenmin een vaste fornuispot. Het onderhoud van de brug over de Nieuwe Wetering is nog steeds mede ten laste van het geveilde. Koopprijs f. 5.600,=.
Foto's[26] uit de periode van voor en na de Tweede Wereldoorlog maken iets zichtbaar van de inrichting en het gebruik van die bebouwing, en van veranderingen en aanpassingen daarvan in de loop van de jaren.

- *05-12-1977*

Jan B. van Harselaar koopt Esschertsweg 13. Het perceel (= K 1617) is 14 are en 18 centiare groot. De koopprijs bedraagt f. 235.000,=. Koper bouwt kookhuis en entree na volledige afbraak opnieuw op. Verkoper verkocht eerder op 25-03-1965 zijn weiland.

- *14-05-1981*

Nicolaas M. van Rooyen jr. en Dirk Snieder kopen ieder voor de onverdeelde helft Esschertsweg 13. Het boerderijgedeelte wordt verbouwd tot het huidige woongedeelte.

- *07-12-1988*

D. Snieder wordt enig eigenaar.

Afsluiting

Eén vierkante meter was het startpunt van deze 'excursie' door ruimte en tijd.
Vastgesteld is dat in de laatste 100 jaar van het bestaan van Den Esschert zeven eigenaren langere tijd Den Esschert in eigendom hadden. Het uitrekenen van de gemiddelde duur van een eigendomsperiode heeft geen zin: de variatie is te groot, nl. 4, 8, 13, 14, 20 en 33 jaren.
De oorzaak van eigenaarwisseling was: tweemaal schijnbaar gewone koop/verkoop, driemaal publieke verkoop waarvan tweemaal in het verlengde van overlijden van de eigenaar, en tweemaal boedelscheiding, waarvan één met koop/verkoop.

Eerder en elders was al vastgesteld[27] dat onder omstandigheden een bedrijf, bestaande uit een mix van bouwlanden en (met toegang tot) groen- en veldlanden, ook is op te vatten als een enk: een één-erfs-enk. Bijvoorbeeld als de tijd te kort is geweest om naburige erven aan elkaar te doen 'groeien' en/of als de afstand tussen naburige erven (te) groot was en/of als de bevolkingsdruk te gering was om verdere ontginningen 'aan te jagen' en/of ..... Het zou niet verbazen als in het gebied rond Den Esschert ook een combinatie van dergelijke omstandigheden heeft gespeeld.

Ik overweeg daartoe als volgt: begin 1800 stond het gebied waar Den Esschert was gelegen, geregistreerd als de *Zuukse voorlanden*. Hoewel een precies tegenovergestelde betekenis ook mogelijk is, vat ik 'voorlanden' op als een verwijzing naar een soort vooruitgeschoven post van Zuuk. Suggererend dat Den Esschert als een jongere satelliet-ontginning van Zuuk opgevat zou kunnen worden.

De lokalisering van de bedrijfsgebouwen/behuizing van Den Esschert (op minuutplan 1832) is met bovenstaande veronderstelling in ieder geval niet in tegenspraak. Bij ontginning vanaf de Nieuwe Wetering zou een ligging een 200 meter oostelijker meer voor de hand hebben gelegen.

Aldus wordt verondersteld dat Den Esschert een relatief jonge ontginning is geweest. De oudste aanwijzing voor het bestaan van de bedrijfsgebouwen stamt op dit moment, zoals we eerder zagen, uit 1640.

Op basis van de weergegeven informatie is m.i. de conclusie gerechtvaardigd dat de naam Den Esschert niet verwijst naar collectief beheerde gronden. De opvolgende eigenaren konden in ieder geval tussen 1800 en 1912 naar mijn mening hun bedrijfsvoering, teeltplan en vruchtwisseling volledig naar eigen inzicht opstellen en uitvoeren. Essch-ert dient dus niet gelezen te worden als synoniem van bijv. Enk-ert. Daarmee is de vraag naar de relatie tussen es/essen en de nogal armetierige bodemvruchtbaarheid ter plekke alleen maar intrigerender geworden. Wat deden essenbomen daar op de laarpodzol[28] van Den Esschert? Wat werd ter plekke wellicht ooit geprobeerd? Of is een derde betekenisvolle uitleg van Essers en/of Esgert en/of Esschert mogelijk?

Indien bovenstaande overwegingen in essentie juist zijn, is daarmee tevens gezegd dat in het gradiëntrijke overgangsgebied tussen Veluwe en IJssel Den Esschert nog vooral van Veluwse afkomst is. Voor 'IJsselse' invloed moet men aan de overzijde van de Nieuwe Wetering zijn.

De overeenkomst in de huidige fysisch-ecologische ligging van Den Esschert, De Wijnberg en 't Hinkel leidt mij tot de voorspelling dat dit alledrie soortgelijke, niet-uitgegroeide, enkachtige ontginningen zijn.

Bij deze 'excursie' ben ik niet in staat geweest de tijd-diepte ter plekke verder te peilen. Duidelijk is wel geworden dat het huidige zichtbare landschap ter plekke samengesteld is uit elementen uit volstrekt verschillende perioden:

De Grift en de Nieuwe Wetering uit de 14e eeuw, Apeldoorns Kanaal begin 19e eeuw, het tracé van Koepad en Esschertsweg vóór 1832, Notenweg uit eind 19e eeuw, Esschertsweg 13, Notenweg 20 en Esschertsweg 12 uit begin 20e eeuw.
Ter plekke is de westelijke helft van de huidige wei- en akkerlanden tussen Apeldoorns Kanaal en de Nieuwe Wetering pas in het begin van de 20e eeuw ontgonnen naar grasland. De oostelijke helft al sinds het midden van de 17e eeuw of eerder.

Tijdens de beschreven 'excursie' is de neergang van het bedrijf helder zichtbaar geworden. De nieuwsgierigheid naar de stichting of opkomst van het bedrijf is daardoor des te sterker geworden. Zeker is dat een bedrijf van een dergelijke omvang ook vroeger niet zomaar even 'uit de lucht kwam vallen'.
Deze laatste zinnen mag U ook zo lezen dat iedere splintertje of snippertje aanvullende informatie, ieder feitje, ieder idee voor aanvulling, verbetering of completering van bovenstaande 'excursie' zeer welkom is bij de auteur. Ook suggesties die verwijzen naar nog te raadplegen bronnen waaruit aanvulling of uitbreiding geput zou kunnen worden, worden met open armen ontvangen. U bent van harte uitgenodigd.

VOETNOTEN

17 Eper Courant 1905, bijv. d.d. 10-06, 08-07 en 22-07
18 Eper Courant, 08-04-1922
19 Bijv. 1909: 12-06, 24-06, 14-08; 1910: 08-06, 11-06, 17-08, 20-08; 1911: 10-06; 1912: 25-06, enz.
20 Eper Courant, 25-09-1909
21 Aankondiging in Eper Courant van 01 en 05-06-1912
22 Rijksarchief Gelderland te Arnhem
23 Stafblad 27-west, opnamedatum 1944, Topografische Dienst Emmen
24 Bedrijfskaart MLN&V, opnamedatum 2003
25 Zie eindnoot 3 hierboven
26 In bezit van de auteur. Met dank aan de familie Berkhoff
27 J.N.H. Elerie, Weerbarstig land. Een historisch-ecologische studie van Koekange, etc., 1998 (bijv. pag. 286)
28 Bodemkaart van Nederland, 1:50.000, 27-west, Heerde. Stichting voor Bodemkartering, 1982, Wageningen

Bestuur en Redactie wensen u fijne feestdagen en een voorspoedig 2006

In en om 'Het Ruwe Veen'

Kamperen bij de boer

Lijda van den Bremen - Jonker

Achtererf Ruwe Veen

Naast het vertellen van Opoe zelf, zijn daar de verhalen van onder andere de kampeerders en de nodige foto's. Het zijn er vele en ik zal waarschijnlijk niet alles in de juiste tijd kunnen zetten en van iedereen de naam weten. Wel geven ook deze een treffend beeld van de vredige eenvoud op die kleine boerderij, diep verscholen in de bossen. Het zijn de jaren tussen twee grote wereldbranden in.

Wanneer de eerste gasten en kampeerders dit idyllische plekje, daar aan het einde van de allee ontdekt hebben, weet ik

niet precies. (Als ik een enkel verhaal geloven moet, was 'Het Ruwe Veen' zelfs de eerste kampeerboerderij in deze streek. Dat klinkt nu wel aardig, maar lijkt me vergezocht.)
Zeker is echter, dat de mensen kwamen en bleven komen, gelokt en als het ware betoverd door de stille schoonheid die ervan uitging. En niet in het minst door de gezelligheid die 'Boer en Vrouw Jonker' naar een ieder uitstraalden. Want dat dit laatste als een warm gekleurde draad ook met deze jaren meegelopen is..., ik kan er niet aan voorbij. Laat de beelden voor zich spreken. Het verhaal eromheen zal de bekoring ervan enkel een diepere uitstraling geven.

Opa Jonker 4e van rechts met een groepje jongelui, omstreeks 1920

Al vanaf de eerste tijd was het heel gewoon dat vrienden die van ver kwamen voor een nachtje overbleven. Er was immers altijd wel een slaapplaats over in een van de bedsteden 'op de heerd'.

En wat betreft het mee-eten..., och, je schoof gewoon aan in de kleine keuken voor een goed stuk brood met *'iets uut de wimme'* of een stevige stamppot. De tafel was immer netjes in orde. *"Gewoon, má goed",* was Opoes devies.

... het afscheid en een laatste foto met boer en vrouw Jonker

De spreekwoordelijke gezelligheid, die het hele huis uitstraalde, lokte niet alleen bekenden. Ze bracht ook de eerste pensiongasten over de vloer. En daar bleef het niet bij. Het begon heel gewoon te worden, dat, wanneer de koeien de wei ingingen, er op de deel meteen maar ruimte gemaakt werd voor kleine groepen jongelui, die op de hilde een slaapplaats hadden, maar bij slecht weer gewoon bij Opoe in de keuken of kamer zaten en voor wie nog gekookt werd ook.
Naarmate de jaren een woordje gingen meespreken, werd *'de drukte in 't veurhuus'* toch wel te vermoeiend, vooral voor mijn grootmoeder. De oplossing voor *'de pensioengasten'* werd gevonden in het provisorisch tot zomerverblijf ingerichte kippenhok, terwijl de jongelui, die op de deel bivakkeerden, vanaf die tijd ook voor zichzelf gingen koken. Dit gebeurde met heel slecht weer bij toerbeurt in het kleine kookhuis, dat daar samen met de pomp en een werktafel aan de zijkant van het huis zo genoeglijk één geheel vormde, veilig geborgen onder de grote roodbeuk die haar bladerdak als een beschermende

goede hand over een ieder uitgestrekt hield, weer of geen weer. Van brandpreventie had nog nooit iemand gehoord en op de een of andere manier liep het allemaal best.

Van lieverlee kwamen de eerste kampeerders die hun tenten opsloegen op een open plek achter de boerderij. En er volgden er meer. Deze tijd hebben mijn grootouders ervaren als de mooiste van al die veertig jaar dat ze daar gewoond hebben. Want naast alle drukte brachten een nieuw voorjaar en zomer ook *'geproat'* met zich mee. Ze konden er een heel jaar op teren. De bedstee bleef gewoon in gebruik. Want niet alleen was het voor de kleinkinderen welhaast het veiligste plekje dat ze zich maar wensen konden, ook de oude getrouwen vanuit de jonge jaren sliepen er weg onder het suizelen van de bomen rondom het huis.

En er kwamen nieuwe getrouwen bij, getuige de herinneringen van een Arnhems meisje:
"Heel toevallig vonden mijn ouders een kampeerplek in Tongeren op 'Het Ruwe Veen', en wel zo: Vader en Moeder maakten een fietstocht en werden in de buurt van Jonkers boerderij overvallen door een hevig onweer met stortbui. Maar ze werden, drijfnat als ze waren, binnengehaald en zeer gastvrij ont-

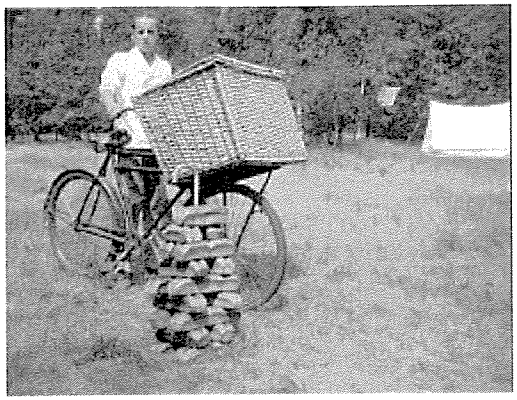
vangen. Natte kleding uit en direct koffie (in mijn herinnering staan koffiepot en melkkoker met melk altijd klaar).
Het klikte meteen en omdat het slecht weer bleef, werden Vader en Moeder uitgenodigd om te blijven overnachten in de bedstee in de kamer. Het werd dankbaar aanvaard en dat was het begin van een lange vriendschap, welke via grootouders – ouders – en kinderen Jonker tot vandaag loopt. We brachten heel wat vakantie's op Tongeren door op een mooie open plek in het bos achter de boerderij (boerderij en plekje zijn verdwenen); overdag fietstochten makend en een enkele boodschap doend in Epe. Niet al te vaak, want de bakker uit Wissel en slager Stern uit Epe kwamen vragen en brengen (waar vind je dat nu nog?) en melk kwam van de boerderij (en soms kwam er ook een grote warmwaterstoof en dan warmden we onze koude voeten en handen). De melk haalden Vader en Moeder zelf en dan was het

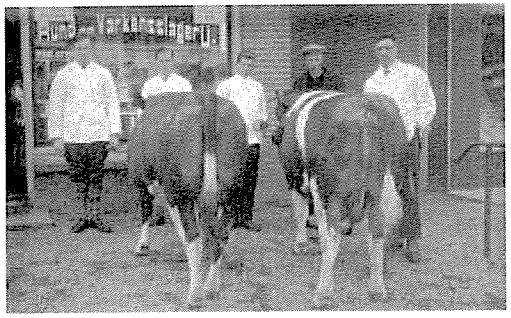
Hooi inhalen en dan op de foto.
2e van links: Opa Jonker

Een mooie zomermorgen op de open plek

De bakker brengt het dagelijks brood...
...en de slager het wekelijks vlees.
Rechts Mau Stern.

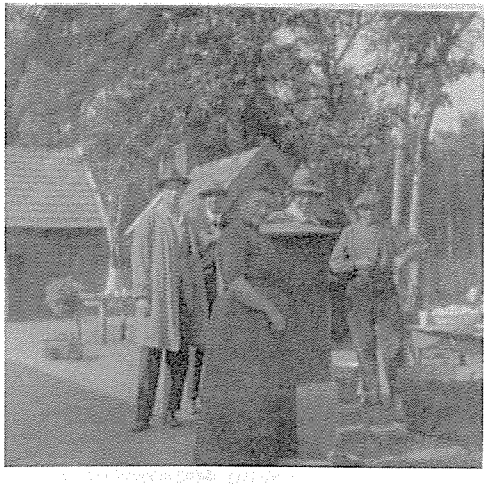
feest als je mee mocht, want bij Vrouw Jonker was het altijd gezellig in de keuken tegen de muur bij de kleine raampjes. Buiten was Jonker dan dikwijls bezig aan de tafel bij de pomp weckflessen schoon te maken en te vullen met postelein uit de hof voor het huis, welke was afgezet door een beukenhaag met een toegangshekje. In die hof stonden links achter ook de bijenkasten. Van de schuren herinner ik me alleen de varkensschuur met een zeug met een heleboel gestreepte half wilde biggetjes. Die biggetjes zijn -naar ik meen- later naar Wageningen gegaan. In 1941 kampeerden we er voor het laatst, want het jaar daarop mocht je 's nachts niet meer buiten zijn van de bezetter."

Ja, dat wat in 1932 begon met een stortbui, heeft vele regens nadien getrotseerd. En even terugkomende op Mau Stern. Eén keer heeft hij zijn bestelling wel heel snel afgeleverd. In de haast struikelend over een tentharing belande hij met vlees en al in de tent, iets dat de kampeerders eerst een doodschrik bezorgde en daarna de slappe lach.
Opoe vertelde hem later, met een kleine glinstering vanachter haar brillenglas: *"Dát zoveule vleis noen ok niet neudig e'wes was".* Een stukje humor die Mau best waarderen kon, want qua postuur mocht hij er wezen.

Maar niet alleen deze herinnering is gebleven. Want hoeveel jaren het precies geweest zijn, weet ik niet. Maar zeker is, dat nog tot aan het begin van de oorlog een joods echtpaar in het kippenhok zijn zomers onderkomen gehad heeft.
Een zeer deftig echtpaar overigens. Maar ja, dat laatste hielp je in die tijd niet zoveel en zo bleek deze zelfde oorlog spelbreker in het jaarlijkse contact tussen de beide gezinnen. Wat bleef, was een beperkte briefwisseling, waarin veel aan zorg is af te lezen en ook een vleugje hoop, blijkens een briefje uit 1943:
Beste Willem Jan en moeder Leida,

Hoe gaat het toch met jullie. ...We hebben eindelijk bericht gehad uit Duitschland betreffende onze dochter. Erg prettig zijn die niet. ... Als je denkt dat je weer even adem kunt halen dan komt er een en die knijpt je de keel weer dicht. Wij staan er machteloos tegen. ...
Laten we deze wensch uitspreken en hier neerschrijven, dat we elkaar het volgende jaar in beter omstandigheden, gezond en van zorgen bevrijd terug zien in Tongeren en dat mijn vrouw dan weer haar potje kan koken in het kleine huisje. En als we dan weer samen zitten onder de beuk bij de pomp, laat dan de boeren maar dorsen...

Jullie T. en J.

En nu de padvinders (ja, zo heette dat toen nog)... Eerlijk gezegd denk ik, dat deze de kampeerweg naar de boerderij het eerst gevonden hebben. Tenminste, als ik op de foto's af moet gaan. Verder is er van deze jongelui weinig correspondentie over.

Nu moest er, wat betreft

STICHTING
JEUGDVERBAND MEYBOOM
ASSEN

ASSEN, 7/5 1936.

Venestr. 65
(L.Vlieghuis)

den Heer W.J. Jonker,
Tongeren.

Beste Vrienden,

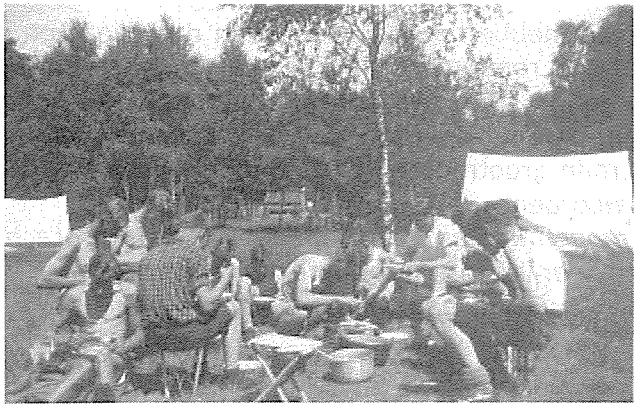
Voor Uw brief dank ik U. Ik had U reeds eerder geschreven, indien ik niet een dag of tien te bed had gelegen met griep. U begrijpt wel, dat dan alles blijft liggen.
Van den Heer Rauwenhoff heb ik intusschen bericht ontvangen dat alles in orde was. Voor Uw bemoeiingen nog mijn hartelijke dank.
De plannen zijn nu klaar en het zal best losloopen. U zult ons 18 Juli wel zien verschijnen, en met ons opgescheept zitten tot 4 Augustus. Ik hoop echter, dat dit opgescheept zitten prettig mag zijn, vooral voor U.
Hier is verder alles goed. Bij U zeker ook wel? Ik heb in Uw brief tenminste niets van eenig ongerief gelezen.
Intusschen met hartelijke groeten, ook van mijn vrouw,

het verblijf van grotere groepen, altijd eerst toestemming gevraagd worden aan mijnheer Rauwenhoff, die op West-Raven woonde. Dit heeft dit trouwens nooit problemen opgeleverd, voor zover ik weet. Het was eerder een jaarlijks weerkerende procedure, waaraan zowel 'meneer' als mijn grootvader ieder hun eigen waarde hechtten. Onder het genot van een kop koffie -en misschien een stevige sigaar- werd elk jaar weer hetzelfde besproken, waarop Mijnheer Rauwenhoff een bevestigende brief schreef en een ieder zich er wel bij voelde.

"De Zwervers"

Ter illustratie

Nogmaals "De Zwervers"

doe ik een kleine greep uit een verslag uit 1936 over het 2e Meyboomkamp voor meisjes, waar de dagen op Tongeren het volgende beeld achtergelaten hebben:

"We hebben het dan over de nachtelijke ontboezemingen van een van de meisjes, die het hele kamp inclusief de boer en zijn vrouw op rebel brachten.
Over de regen, die geen spelbreker bleek te zijn voor de goede sfeer, maar ondertussen wel de fietspaden in beekjes veranderd had.
Een bezoek aan Elburg met zijn vestingwallen, evenals Het Loo en de Cannenburg.
De gymnastische toeren, die zelfs boer Jonker verlokten om te zien of hij nog over de kop kon en dat het de laatste avond - de avond van het kampvuur - voor het eerst droog was".

En dit was nu één van die avonden, die – ook door Opoe - als een gouden avond beleefd is. Normaal gesproken bleef ze eigenlijk altijd in huis, maar deze avond kon –ook zij- er niet onderuit. In een uit de keuken meege-

Drie Jonker-kleinkinderen mogen de pan uitlikken.

brachte leunstoel hebben de beide mensen daar gezeten, terwijl vanuit het bos rondom hen brandende kaarsjes opdoken, begeleid door jonge stemmen, die in canon een lied zongen. Het samenzijn om het kampvuur, de betovering van deze avond, het is mijn grootmoeder altijd bijgebleven..., zo ook de uitgesproken woorden:
"om weer te mogen komen naar deze plek, met zijn prachtige fietspaden en naar zijn schitterende vergezichten en... naar boer Jonker en z'n vrouw aan wien ons kamp zoveel te danken heeft."
In 1941 kwam scouting 'De Zwervers' uit Assen naar Tongeren om haar jaarlijkse zomerkamp te houden, waar ze meteen maar aan het werk gezet werden, om te helpen bij het 'restaureren' van het kippenhok. Niet alleen zou dit de laatste keer wezen, dat de jongens bij mijn grootouders kampeerden. Het was tevens de laatste keer dat de groep compleet was. De oorlog zou ook hier zijn sporen achterlaten.
Vele jaren later zei een van hen eens tegen me over die tijd:
"Het waren zulke mooie dagen... en wat is ervan overgebleven... een enkel bericht... een paar foto's... en de herinnering."
Ik denk, dat het laatste heel veel is.
Waarbij we het voor nu laten en de volgende keer deze verhalenreeks zullen afronden.

Opoe met dames "veur et koakhuus"

Inhoudsopgave

Een terug- en vooruitblik	1
Mededelingen en agenda	2
Jacob van Dalhuyzen en het offerblok in de kerk van Oene	5
Kort verslag ledenjaarvergadering 2005	13
Schenking	15
Alexander Lucas Crèvecoeur	17
Klassenfoto Gerardus Majellaschool	24
Beroepsmilitairen op De Dellen	25
Ophef om het Vossenbroek (2)	27
Rond de doopvont in de Grote Kerk te Epe	35
Uit het Woordenboek van het Dialekt van Epe	39
Den Esschert (2)	40
In en om 'Het Ruwe Veen' - kamperen bij de boer	51
Het koningshuis en onze gemeente	4, 16, 34